

SIAMO DI NUOVO INSIEME

NR. 51-52 • SERIE NOUĂ • IULIE – SEPTEMBRIE 2014

FONDATĂ ÎN 2007 • ISSN 1843-2085 • REVISTĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA **RO.AS.IT.** CU SPRIJINUL FINANCIAR AL GUVERNULUI ROMÂNIEI, PRIN DEPARTAMENTUL PENTRU RELAȚII INTERETNICE

Vara s-a sfârșit, iar din vacanță au rămas doar amintiri, pentru cei mai mulți plăcute, sperăm.

Asociația noastră s-a străduit să dea un sens ultimelor zile de vacanță ale copiilor și tinerilor de etnie italiană, dar și aceluia care studiază limba și cultura italiană de plăcere și, astfel, a ales ca în acest început de septembrie să organizeze, pentru al treilea an consecutiv pe meleaguri dobrogene, o tabără interetnică (ajunsă, de fapt, la cea de-a șasea sa ediție, deoarece de-a lungul anilor s-a bucurat de ospitalitate și în alte județe ale țării).

Cei care au răspuns invitației noastre lansate, cu multe luni în urmă, au avut ocazia să trăiască clipe de neuitat, care, cu siguranță, le vor rămâne întipărite în suflet pentru multă vreme. Ca o compensație față de toți cei care n-au putut participa, vom ilustra cele afirmate mai sus cu imagini

surprinse de aparatul de fotografiat, și așa, vor fi și ei martori, chiar și indirecți, ai succesului Taberei EUROPOLIS 2014. Suntem convinși că deosebita frumusețe a peisajelor și activitățile educativ-distractive surprinse de micii-mari reporteri îi vor face să împărtășească bucuriile trăite de cei prezenți.

Sperăm că zilele de relaxare petrecute pe malurile Dunării, înainte de începerea noului an școlar, le-au dat energie câtă să le ajungă cel puțin până la următoarea vacanță. Le dorim tuturor mult succes în tot ceea ce vor întreprinde, indiferent dacă va fi vorba despre școală, prieteni sau familie.

Pe lângă organizarea acestei minunate tabere a cărei prezentare, pe larg, o veți putea citi în cuprinsul revistei, Asociația Italianilor din România a participat, în această vară, ca partener, și la alte proiecte, ca de exemplu: Festivalul ProEtnica de la Sighișoara, cu Ansamblul *Di nuovo insieme*, precum și la Școala de vară de la Costinești, dedicată multiculturalității.

Pentru sezonul care urmează, RO.AS.IT. va pregăti o suită de manifestări-eveniment, pe care le considerăm la fel de incitante și la care sperăm să participați în număr cât mai mare. Ele vor fi anunțate din timp pe site-ul RO.AS.IT. și vă rugăm să vă considerați, chiar de pe acum, invitați.

Să auzim numai de bine și să ne revedem cât mai curând, cu aceeași bucurie!

Ioana Grosaru
Președinta RO.AS.IT.

SIAMO DI NUOVO INSIEME

FONDATA ÎN 2007

NR. 51-52 • SERIE NOUĂ

IULIE – SEPTEMBRIE

2014

ISSN 1843-2085

Revistă editată
de Asociația Italianilor din
România **RO.AS.IT.**
cu sprijinul financiar al
Guvernului României,
prin Departamentul
pentru relații interetnice

Președinte fondator

Mircea Grosaru

Director

Gabriela Tarabega

Redactori

Olimpia Coroamă
Elena Bădescu
Gregorio Pulcher
Adrian Chișiu
Dan Comarnescu

Design & pre-press

Square Media
www.squaremedia.ro

Asociația
Italianilor
din România
RO.AS.IT.

asociație cu statut
de utilitate publică

Str. Lipscani nr. 19, etaj 1
030031 București
Tel./Fax: 021 313 3064
ufficio@roasit.ro

www.roasit.ro

EVENTI / EVENTIMENTE

04 | Legiunea Română în Italia / La Legione Romana in Italia

08 | Ne-a părăsit Radu Coroamă. La revedere, acolo sus...

10 | I Carabinieri Italiani. 200 anni al servizio della Patria /
Carabinieri Italiani. 200 de ani în slujba Patriei

CULTURA / CULTURĂ

14 Interferențe culturale. Dante în România, via Blaj

18 Personalități reprezentative ale Comunității istorice a italienilor din România /
Personalità di spico nella Comunità degli italiani in Romania:

Inginerul Giuseppe Barberis, diplomat al vestitei Politehnici din Torino / L'ingegnere Giuseppe Barberis, diplomato al famoso Politecnico di Torino

20 Traian Ștefan Boicescu, un artist vizual de
excepție / un artista visuale di eccezione

24 Bazilica Sant'Apollinare Nuovo / Basilica di
Sant'Apollinare Nuovo

27 Muza lui Giovanni Boldini

27 Dracula – un mister dezlegat în Italia?

28 Fermecat de Milano, în compania lui
Aristide Leporani (I) / Incantato da Milano,
in compagnia di Aristide Leporani

SOCIETĂ' / SOCIAL

32 | Cartoline dal Bel Paese / Ilustrate din Bel Paese

32 | Altarul copilăriei mele / L'altare di casa mia

36 | Tabăra de vară a RO.AS.IT. EUROPOLIS 2014

37 | O scrisoare a dnei Carmen Pittini

38 | ProEtnica 2014: „Di nuovo insieme”
i-a invitat pe spectatori la dans

39 | Știri / Notizie

LUGLIO • SETTEMBRE 2014

Legiunea Română

Intrarea României în război și înaintarea armatei române peste Carpați, până aproape de Sibiu, le-a dat prizonierilor români speranța unei apropiate destrămări a dublei monarhii, destrămarea la care doreau să ia și ei parte.

În acest scop, doreau să înființeze o Legiune Română în Italia și au adresat guvernelor italian și francez următorul memoriu: *Lupta pentru libertate a poporului român din Austro-Ungaria e un fapt, o realitate. Această luptă e rezultatul vieții însăși, al conștiinței și demnității umane. Ea nu poate fi făcută să dispară prin tratate, concesiuni și alte forme abstracte, ci numai prin realizarea fără rezerve a libertății naționale. Legiunile formate de supușii Austro-Ungariei contra fostei lor patrii sunt dovada cea mai vie că*

Primul Război Mondial a început în anul 1914, între Puterile Centrale și Antantă. Italia a intrat în război pe 24 mai 1915 și România în 15 august 1916, amândouă de partea Antantei, îndreptându-se împotriva Puterilor Centrale. Imperiul Habsburgic, iar din 1867 Imperiul Austro-Ungar, deținea teritorii locuite majoritar de către români: Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina. Încă de la începutul războiului, români din aceste teritorii au fost încorporați cu precădere în regimintele de honvezi, aruncate în luptă din 1915 împotriva Italiei. Astfel, aproximativ 10.000 de români au căzut prizonieri italienilor.

statul austro-ungar nu e numai un anacronism istoric, ci o nedreptate omenească, o insultă socială. În ultima ofensivă italiană, când toate regimentele românești au fost concentrate pe frontul italian, s-au făcut aproape 10.000 de prizonieri. Noi credem că și condițiile de înrolare a prizonierilor români pentru Legiune sunt foarte potrivite.

Acțiunea de constituire a Legiunii Românești de voluntari din rândul prizonierilor de război a fost lungă și greoaie, la ea participând oficiali ai statului român, reprezentanți ai organizațiilor de voluntari și alți patrioți români.

Din partea autorităților române, cea mai serioasă activitate au desfășurat-o cei doi miniștri ai României în Italia: Dimitrie Ghika (până în anul 1917) și Alexandru Emanuel Lahovary (după 1917). Ei au intervenit pe lângă R. Callenga (subsecretar de stat la Ministerul de Interne al Italiei), pentru a obține sprijin în vederea constituirii cât mai repede cu putință a Legiunii Române, precum și pe lângă Vittorio Emanuele Orlando, primul ministru al

Italiei, arătând că prizonierii români cer favoarea de a lupta alături de armata italiană împotriva inamicului comun. Organizațiile de voluntari care militau pentru același scop erau conduse de profesorul transilvănean Simion Mândrescu și de Gheorghe G. Mironescu, ambii de la Universitatea din București. Ofițerii de naționalitate română, care se aflau într-un lagăr separat la Cittaducale, au informat autoritățile române că și ei doresc „a-și face datoria față de neam”.

Înainte marilor bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, un număr de ardeleni reușește să treacă frontiera spre România și, la Iași, se constituie în „Grupul Voluntarilor Ardeleni din Armata Română”.

Din păcate, tocmai atunci când a fost oprită înaintarea dușmanilor spre est, pe 25 octombrie / 7 noiembrie 1917, a izbucnit revoluția bolșevică din Rusia. Soldații ruși, care încă de la începutul bătăliei de la Mărășești începuseră să părăsească frontul, fug acum cu toții. În acest fel, armata română rămâne singură în fața trupelor germane, austro-ungare, bulgare și turcești și este nevoită să încheie, în decembrie 1917, un Armistițiu, iar în martie 1918 să semneze, la Buftea, Tratatul preliminar de pace cu Puterile Centrale. Acest fapt a impus prizonierilor români de război din Italia să ia legătura cu prizonierii de alte naționalități și să acționeze în comun pentru eliberarea de sub Austro-Ungaria.

Între timp, se constituise la Odesa, în ziua de 2 ianuarie 1918, *Comitetul Național al Românilor Subjugați din Monarhia Austro-ungară*, președinte fiind G. Baiulescu și având ca membri ai comitetului pe: I. Mențianu, I. Nistor, O. Goga, S. Bocu și M. Popovici, acesta din urmă fiind trimis în Italia în scopul organizării prizonierilor români.

La Roma, a avut loc, între 26 și 28 martie, un Congres al naționalităților asuprite din monarhia austro-ungară unde a fost votată o moțiune privind recunoașterea dreptului fiecărei națiuni de a se constitui într-un stat național independent sau de a se uni cu statul său național, dacă acesta există. La congres au participat, din partea românilor, Simion Mândrescu, Nicolae Lupu, Dumitru Drăghicescu, Benedetto Luca și Gheorghe G. Mironescu. Ei au obținut, din partea tuturor națiunilor participante, acordul ferm de a fi recunoscut dreptul românilor la unitate, în granițele lor etnice, și de a fi în continuare considerați parteneri ai coaliției beligerante. Prin cereri individuale, ofițerii din lagărul de la Cittaducale solicitau să fie încorporați voluntari în armata italiană, afirmând că *preferă să moară în luptă decât să se întoarcă sub îngrozitorul jug austro-ungar*.

Intervențiile senatorului prof. Gheorghe G. Mironescu și cu ajutorul ministrului italian de externe Sidney

în Italia

Sonnino și al generalului Singardi, ministru de război, soldații au fost transferați la Fonte d'Amore, lângă Sulmona, la Urbia și la Terrasini, iar ofițerii de la Cittaducale au fost transferați în apropierea orașului Rieti. În 24 aprilie 1918, cei 112 ofițeri aleg o conducere provizorie, prezidată de locotenentul Zaharia Babeu care, între altele, a scos un ziar „Corpul ofițeresc de la Cittaducale”, precum și o carte poștală care a fost difuzată în rândul soldaților.

Simion Mândrescu a fost primit în audiență de V. E. Orlando, primul ministru al Italiei, de la care a obținut ca prizonierii ardeleni aflați în lagărele de la Cittaducale, Avezano și Pietra-Lata să se constituie într-o legiune de voluntari români. De asemenea, primul ministru italian a aprobat ca toți ofițerii români prizonieri de război aflați în Italia să fie concentrați în lagărul de la Cittaducale. Numărul acestora era, în aprilie 1918, de 108 ofițeri dintre care 84 s-au înrolat în Legiune chiar de la început alături de 27 plutonieri și 17.504 soldați.

În 6 iunie 1918, a fost constituit „Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina”, condus de prof. Simion Mândrescu, având sediul la Roma și scopul principal de a-i organiza pe prizonierii români în legiuni care să participe la război alături de armata italiană. Membri ai comitetului au fost trimiși, în vederea susținerii acestui deziderat, la Washington, Londra și Paris.

În urma tuturor demersurilor, în 18 iulie, ministrul de război al Italiei, Leonida Bissolati, a dat dispoziție președintelui Comisiei Prizonierilor de Război: *Toți ofițerii din Cittaducale care au făcut cereri de înrolare în armata italiană vor fi declarați imediat liberi. Veți lua măsuri să fie îmbrăcați în uniforme italiene cu insignele Legiunii României, tricolorul românesc orizontal. După îndeplinirea acestor ordine, veți lua măsuri ca ei să fie trimiși în nordul Italiei, unde se găsesc concentrați, din ordinele mele precedente, câteva mii oameni trupă. Acolo ofițerii legionari români vor proceda la alegerea oamenilor gata să lupte alături de noi contra Austro-Ungariei.*

Peste o săptămână, cu consimțământul Marelui Cartier General Italian, ofițerii români au mers în lagăre pentru activitatea de selecționare a legionarilor voluntari. Lagărele erau la Caverzere (2.000 de prizonieri), Mantova (3.600), Covanelle (800), Cona (400) și Ostiglia (800).

În câteva zile, pe 28 iulie 1918, s-a constituit prima companie de voluntari alpini a **Legiunii de Voluntari Români din Italia**, în localitatea Ponte di Brenta, sub comanda locotenentului Emilian Piso. În aceeași zi, acestei unități i-a fost înmănat drapelul tricolor de luptă în sunetul fanfarei italiene care cânta *Deșteaptă-te române*, festivitate la care a participat generalul Armando Diaz, comandantul șef al armatei italiene.

Anul acesta s-au împlinit 100 de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial, prilej de rememorare a ororilor unei conflagrații mondiale, dar și ale faptelor de arme ale eroilor știuți sau anonimi, care și-au slujit cu credință patriile. Evenimentul a fost comemorat de toate țările beligerante, cu momente când au fost scoase la lumină și istorii și fapte relevante necunoscute sau neomagiate până în prezent. O astfel de istorie, despre care se știe prea puțin și s-a vorbit și mai puțin în ultimele decenii, o redă pentru cititorii noștri, Radu Coroamă. Este vorba despre acțiunea de constituire a Legiunii Românești de Voluntari din rândul prizonierilor de război din lagărele din Italia. La crearea acestei legiuni au participat, în epocă, oficiali ai statului român, reprezentanți ai organizațiilor de voluntari și numeroși alți patrioți români. Tuturor, omagiul nostru! (*n. red*)

Pe 15 octombrie 1918, guvernul italian, ca urmare și a presiunii comitetului *Pro Romeni*, a dat publicității decretul de constituire a legiunii române, care urma să ia parte la operații, alături de armata italiană. Comandant al Legiunii Voluntarilor Români a fost numit generalul italian de brigadă Luciano Ferigo, fost atașat militar al Italiei în România. Legiunea urma să fie constituită din mai multe batalioane, să aibă un depozit, să fie subordonată direct Ministerului de Război Italian, iar voluntarii să fie echipați în uniforma armatei italiene, având ca semne distinctive insigne și cocarda cu tricolorul românesc. La 24 octombrie 1918, primul detașament român a intrat în luptă.

Încheierea armistițiului italo-austriac din 3 noiembrie de la Villa Giusti, precum și capitularea armatei germane la 11 noiembrie, au oprit o participare mai consistentă a formațiunilor române la luptă. Totuși câteva batalioane de ardeleni au apucat să ia parte la a treia bătălie de la Piave și la bătălia de la Asigo. De menționat că, la 4 noiembrie 1918, Legiunea Română de Voluntari din Italia se compunea din trei companii și un pluton de voluntari pe front, un regiment *Horia*, pregătit de a fi trimis pe front și două regimente *Cloșca* și *Crișan* în echipare și organizare. În lagărul de la Avezzano se găseau alți soldați neîncadrați care ceruseră încadrarea în Legiune.

Activitatea Legiunii Voluntarilor Români din Italia a continuat și după încheierea ostilităților, o parte dintre ei ajungând în România întregită, pe mare, prin portul Constanța, altă parte întorcându-se la Viena unde, pentru scurt timp, au ocupat orașul. Toate acestea s-au întâmplat după 5 decembrie 1918, când părintele Vasile Lucaciu a binecuvântat drapelul de luptă ale Legiunii Voluntarilor Români.

La Legione Romena

L'entrata in guerra della Romania e l'avanzata dell'armata romena oltre i Carpazi, fino ad avvicinarsi a Sibiu, ha dato ai prigionieri romeni la speranza dell'avvicinarsi del disfacimento delle due monarchie, caduta a cui desideravano prendere parte anche loro.

A questo scopo, desideravano creare la Legione Romena in Italia e hanno inviato ai Governi italiano e francese il seguente memoriale: *La lotta per la liberta' del popolo romeno dall'Austro-Ungheria e' un fatto, una realta'. Questa lotta e' il risultato della vita stessa, della coscienza e della dignita' umana. Questa non puo' essere fatta sparire dai trattati, concessioni o altre forme astratte, ma unicamente con la realizzazione senza riserve della liberta' nazionale. Le*

La Prima Guerra Mondiale e' iniziata nel 1914, tra i Poteri Centrali e l'Alleanza. L'Italia e' entrata in guerra il 24 maggio 1915 e la Romania il 15 agosto 1916, entrambi dalla parte dell'Alleanza, schierandosi contro i Poteri Centrali. L'Impero Asburgico, dal 1867 Impero Austro-Ungarico, deteneva territori abitati in maggioranza da romeni: Transilvania, Banat, Crişana, Maramureş e Bucovina. Per cui con l'inizio della guerra, i romeni di questi territori furono incorporati prevalentemente nei reggimenti dei fanti ungheresi, gettati nella lotta nel 1915 contro l'Italia. Per questo, circa 10.000 romeni finirono prigionieri degli italiani.

legioni formate dai sottoposti austro-ungari contro quella che fu la loro patria e' la prova piu' visibile che lo stato austro-ungarico non e' sol un anacronismo storico, ma anche un'ingiustizia per gli uomini, un insulto sociale. Nell'ultima offensiva italiana, quando tutti i reggimenti romeni furono concentrati sul fronte italiano, sono stati fatti circa 10.000 prigionieri. Noi crediamo che le condizioni per arruolare i prigionieri romeni per la Legione siano molto favorevoli.

L'atto di costituire una Legione Romena di volontari tra le fila dei prigionieri di guerra fu lunga e difficile, dovendoci partecipare anche ufficiali dello stato romeno, rappresentanti delle organizzazioni di volontari e di altri patrioti romeni.

Da parte delle autorita' romene, l'attivita' piu' seria e' stata portata avanti dai due ministri della Romania in Italia: Dimitrie Ghika (fino all'anno 1917) e Alexandru Emanuel Lahovary (dopo il 1917). Essi intervennero presso R. Callenga (sottosegretario di stato al Ministero degli Interni italiano) per ottenere il sostegno in vista della piu' rapida costituzione possibile della Legione Romena,

cosi' come presso Vittorio Emanuele Orlando, primo Ministro d'Italia, mostrando che i prigionieri romeni chiedono il favore di lottare a fianco dell'esercito italiano contro il nemico comune.

Le organizzazioni di volontari che militavano per lo stesso scopo erano condotti dal professore transilvano Simion Mândrescu e da Gheorghe G. Mironescu, entrambi dell'Universita' di Bucarest. Gli ufficiali di nazionalita' romena, che si trovavano in un campo di concentramento separato, alla Cittaducale, hanno informato le autorita' romene che anch'essi desideravano *sfare il loro dovere verso la loro stirpe*.

Prima delle grandi battaglie di Mărăşti, Mărăşeşti e Oituz, un numero di ardeleni riuscì a passare la frontiera con la Romania, e a Iaşi si costituì il «Gruppo dei Volontari Ardelani dell'Esercito Romeno».

Purtroppo, proprio quando si fermò l'avanzata dei nemici verso est, il 25 ottobre/ 7 novembre 1917, scoppio' la rivoluzione bolscevica in Russia. I soldati russi, che fin dall'inizio della battaglia di Mărăşeşti iniziarono a difendere il fronte, fuggono a gambe levate. In tal modo l'esercito romeno resta solo di fronte alle truppe tedesche, austro-ungariche, bulgare e turche e quindi fu necessario chiudere, nel dicembre 1917, un armistizio, quindi a marzo 1918 firmare, a Buftea, il Trattato preliminare di pace coi Poteri Centrali. Questo fatto ha imposto che i prigionieri di guerra romeni in Italia fossero uniti ai prigionieri di altre nazionalita' e di agire in comune per liberare il sud dell'Austro-Ungheria.

Nel frattempo, si costituisce, a Odessa, il giorno 2 gennaio 1918, il Comitato Nazionale dei Romeni soggetti alla Monarchia Austro-Ungarica, presieduta da G. Baiulescu e includendo tra i membri del comitato: Menţianu, I. Nistor, O. Goga, S. Bocu e M. Popovici, quest'ultimo mandato in Italia con lo scopo di organizzare i prigionieri romeni.

A Roma ebbe luogo, tra il 26 e il 28 marzo, un Congresso delle nazionalita' oppresse dalla monarchia austro-ungarica dove fu votata una mozione riguardante il riconoscimento del diritto di ogni nazione di costituirsi in uno stato nazionale indipendente o di unirsi col suo stato nazionale, nel caso esista. A questo congresso parteciparono, da parte romena, Simion Mândrescu, Nicolae Lupu, Dumitru Drăghicescu, Benedetto Luca e Gheorghe G. Mironescu. Essi ottennero, da parte di tutte le nazioni partecipanti, il fermo accordo che venisse riconosciuto il diritto dei romeni all'unita', dentro i loro confini etnici, e di continuare a essere considerati alleati alla coalizione belligerante. Con richieste individuali, gli ufficiali tenuti alla Cittaducale sollecitavano di essere incorporati come volontari nell'esercito italiano, affermando che *preferiscono morire in battaglia piuttosto che tornare sotto il terribile giogo austro-ungarico*.

in Italia

Gli interventi del senatore prof. Gheorghe G. Mironescu e con l'aiuto del ministro italiano degli esteri Sidney Sonnino e del generale Singardi, ministro della guerra, i soldati furono trasferiti alla Fonte d'Amore, vicino a Sulmona, a Urbia e a Terrasini, e gli ufficiali della Cittaducale furono trasferiti vicino alla città di Rieti. Il 24 aprile 1918, i 112 ufficiali scelgono una guida provvisoria, presidiata dal luogotenente Zaharia Babeu che, tra l'altro, ha fatto un giornale «Il corpo ufficiali della Cittaducale» così come una cartolina che fu diffusa nelle fila dei soldati.

Simion Mândrescu fu mandato in udienza da V.E. Orlando, primo ministro italiano, da cui ottenne che i prigionieri ardelani di stanza nei campi di concentramento di Cittaducale, Avezzano e Pietralata si costituissero una legione di volontari romeni. Allo stesso modo, il primo ministro italiano approvò che tutti gli ufficiali romeni prigionieri di guerra in Italia venissero concentrati nel campo di Cittaducale. Il loro numero era, nell'aprile 1918, di 108 ufficiali, di cui 84 si arruolarono fin dall'inizio, 27 sottufficiali e 17.504 soldati.

Il 6 giugno 1918, fu costituito il «Comitato di azione dei romeni di Transilvania, Banat e Bucovina», condotti dal prof. Simion Mândrescu, che aveva sede a Roma e come scopo principale di organizzare i prigionieri romeni in legioni che partecipassero alla guerra a fianco dell'esercito italiano. I membri del comitato furono mandati, nell'ottica di sostenere questa aspirazione, a Washington, Londra e Parigi.

In seguito a tutti gli sforzi, il 18 luglio, il ministro della guerra italiano, Leonida Bissolati, diede disposizione al Presidente della Commissione Prigionieri di Guerra: *Tutti gli ufficiali di Cittaducale che hanno fatto richiesta di essere arruolati nell'esercito italiano saranno dichiarati immediatamente liberi. Saranno prese le misure per indossare le uniformi italiane con le insegne della Legione Romena, il tricolore romeno orizzontale. Dopo aver eseguito quest'ordine, prendete le misure del caso perché vengano mandati nel Nord Italia, dove si trovano concentrati, per mio ordine precedente, alcune migliaia di uomini di truppa. Cola' gli ufficiali legionari romeni procederanno a scegliere gli uomini adatti alla battaglia al nostro fianco contro l'Austro-Ungheria.*

Dopo una settimana, col consenso dell'Alto Quartier Generale Italiano, gli ufficiali romeni andarono nei campi di concentramento per selezionare i legionari volontari. I campi erano Caverzere (2.000 prigionieri), Mantova (3.600), Covanelle (800), Cona (400) e Ostiglia (800).

In pochi giorni, il giorno 28 luglio 1918, s'è costituita la prima compagnia di volontari alpini nella **Legione di Volontari Romeni in Italia**, in località Ponte di Brenta, sotto il comando del luogotenente Emilian Piso. Lo stesso giorno, a questa unità fu consegnato il drappo tricolore di battaglia al suono della fanfara italiana che cantava *Svegliati romeno*, festeggiamento a cui ha partecipato il

19 giugno 1918

19 iunie 1918

generale Armado Diaz, comandante in capo dell'esercito italiano.

Il 15 ottobre 1918, il governo italiano, anche in seguito alle pressioni del comitato *Pro Romeni*, ha reso pubblico il decreto di costituzione della legione romena, che in seguito dovrà prendere parte alle operazioni militari a fianco dell'esercito italiano. Il comandante della Legione Volontari Romeni fu nominato il generale di brigata Luciano Ferigo, attache' militare italiano in Romania. La Legione sarà costituita da più battaglioni, avrà un deposito, sarà subordinata direttamente dal Ministero della Guerra Italiano, e i volontari saranno equipaggiati con l'uniforme dell'esercito italiano, portando come segno distintivo un'insegna con una coccarda col tricolore romeno. Il 24 ottobre 1918, il primo distaccamento romeno è entrato in battaglia.

La chiusura dell'armistizio italo-austriaco del 3 novembre a Villa Giusti, così come la capitolazione dell'esercito tedesco l'11 novembre, ha fermato una più consistente partecipazione delle formazioni romene alle battaglie. Tuttavia alcuni battaglioni ardelani riuscirono a prendere parte alla terza battaglia del Piave e di Asiago. Va menzionato che, il 4 novembre 1918, la Legione dei Volontari Romeni in Italia si componeva di tre compagnie e un plotone di volontari al fronte e due reggimenti *Cloșca* e *Crișan* in via di equipaggiamento. Nel campo di Avezzano si trovavano altri soldati non arruolati che desideravano arruolarsi nella Legione.

L'attività della Legione dei Volontari Romeni in Italia ha continuato e dopo la chiusura delle ostilità, una parte di loro, tornando nella Romania integra, per mare dal porto di Costanza, un'altra parte facendo il giro da Vienna dove, per un certo tempo, hanno occupato la città.

Tutto ciò è successo dopo il 5 dicembre 1918, quando Padre Vasile Lucaciu ha benedetto le bandiere di guerra della Legione dei Volontari Romeni.

Padre Vasile Lucaciu benedice le bandiere di battaglia
Părintele Vasile Lucaciu binecuvântând drapelele de luptă

Traduzione Gregorio Pulcher

LUGLIO • SETTEMBRE 2014

La revedere, acolo sus...

Nu există, din păcate, niciun manual care să ne învețe cum să facem față durerii, nicio rețetă care să ne arate cum să suportăm suferința. Acea suferință cumplită, sfâșietoare care te cuprinde atunci când pierzi pe cineva drag, pe cineva care a făcut parte din ființa ta, care ți-a umplut inima și sufletul cu iubire, care ți-a dat tot ce căutai în viață, fără de care nu mai poți parcă să mergi mai departe. Căci cum ai putea continua să trăiești fără jumătate din trupul tău care ți-a fost smulsă fără milă? Cum ai putea oare să mai faci un pas, și apoi încă unul, și încă unul, atunci când nu mai ai nimic pe care să te sprijini când îți este greu, când simți nevoia să plângi pe un umăr și nu-l mai găsești, când ființa cu care te sfătuiai și te ajuta nu mai este lângă tine? Cum să continui să rămâi în picioare când durerea te culcă la pământ? Cum să continui să vorbești cu cei care te înconjoară când îți vine să urla de durere, să-ți strigi în gura mare suferința care te sfâșie clipă de clipă?

Suntem complet nepregătiți în fața unei asemenea dureri și nu ne rămâne decât amintirea celui care ne-a părăsit. O amintire pe care trebuie să o păstrăm vie în sufletul nostru. O amintire pe care aș vrea să o evoc acum, în câteva rânduri. Amintirea unui om bun, generos, modest, amintirea lui Radu Coroamă.

Radu era de o bunătate și de o generozitate care-i impresiona puternic pe cei din jurul lui, făcându-i să-l iubească și să-l aprecieze necondiționat. A ajutat pe toată lumea și pe fiecare în parte cu tot ce a putut. I-a sprijinit pe cei aflați în necaz cu bani sau cu o vorbă bună; i-a

angajat, atunci când a fost posibil, pe cei care nu aveau unde munci; i-a sfătuit cu multă dragoste și înțelegere pe cei tineri în dorința lor de a-și continua studiile.

Iubea copiii și, întotdeauna, a făcut gesturi de mare tandrețe și iubire față de ei dar, mai ales, le-a ajutat părinții să-i poată crește frumos.

Dacă m-ar întreba însă cineva care este cuvântul ce ar putea cel mai bine să-l caracterizeze pe Radu aș spune, fără nicio ezitare, modestia. Era de o modestie ieșită din comun, pe care nu am mai întâlnit-o nicăieri și la nimeni. Era atât de modest încât, uneori, mă revolta această trăsătură a lui. Niciodată nu a vrut să iasă în față, să apară în prim plan, nici măcar atunci când el era cel care organizează o expoziție, scrisese o carte, făcuse un album sau câte altele. Îi împingea pe ceilalți la vedere, le sublinia mereu calitățile, îi promova și îi lauda acordându-le întregul merit.

Ca soț și ca tată, îmi pare rău, dar nu am cuvinte care să exprime tot ce a însemnat el din acest punct de vedere. Nu am aceste cuvinte, nu le cunosc, nu le găsesc și nici nu cred că ele există. Vorbele sunt prea slabe, prea lipsite de conținut. Orice aș spune despre Radu este prea puțin, îmi pare prea comun, prea banal, prea vag. Cum aș putea zugrăvi în cuvinte pe cineva care este dincolo de ele, dincolo de sensul lor? Este imposibil.

Nu-mi rămâne decât să spun: „La revedere, dragul meu, acolo sus”.

Olimpia Coroamă

Ne-a părăsit Radu Coroamă

Născut în anul 1943, distinsul istoric Radu Coroamă s-a stins din viață, după o lungă și grea suferință, în ziua de 9 iulie, lăsând în urmă multe regrete.

Absolvent al Facultății de Istorie din cadrul Universității București, Radu Coroamă a lucrat ca muzeograf până în 1999, când a fost numit director al Direcției Muzeu, Colecții și Arte Vizuale din Ministerul Culturii. Apoi, între 2001 și 2010, a condus cu pricepere și devotament Muzeul Național de Istorie a României, dându-i un suflu nou și contribuind consistent la creșterea prestigiului acestei importante instituții de cultură.

În 2004 a fost decorat cu medalia *Meritul Cultural clasa I pentru promovarea culturii*, iar în 2012 a primit medalia *Regele Mihai I pentru Loialitate*.

Radu Coroamă a crescut într-o familie ce făcea parte din elita intelectuală a țării, fiind fiul renumitei regizoare Sorana Coroamă Stanca și unul din cei 100 de descendenți (răspândiți peste tot în lume) ai vestitei familii Barberis, de origine italiană. Iubea în egală măsură România și Italia. Membru activ al Asociației Italienilor din România și colaborator permanent al revistei *SIAMO DI NUOVO INSIEME* a dedicat o serie de articole originale relațiilor româno-italiene și istoriei familiei sale, provenite din Torino și imigrate în România în timpul domniei Regelui Carol I, pentru a participa alături de alte mii de italieni, francezi sau austrieci la modernizarea unei țări devenite recent Regat independent. Revista noastră va continua să-i publice post mortem articolele pe care le-a scris pentru Asociația Italienilor din România, înainte de a se sfârși, presimțindu-și plecarea iminentă. (Red.)

200 anni al servizio della Patria

I Carabinieri

Nei nostri italici tempi economici e politici, purtroppo, vi sono ben pochi simboli di cui poter andare orgogliosi in Patria. Abbiamo il nostro grande patrimonio storico e culturale, è vero, ma anche per questo inestimabile tesoro siamo riusciti a sviluppare, incredibile a dirsi, strategie di trasandatezza, quando addirittura di metodica distruzione, tali da lasciare senza parole il mondo a noi

Nell'immaginario collettivo italiano di tanto tempo fa, ogni paese della penisola, per essere definito tale e non un semplice villaggio, doveva avere tre autorità: il prete, il farmacista (o il medico, ma nei luoghi più isolati spesso le due cose coincidevano), il carabiniere. Personificavano la protezione dell'anima, quella del corpo, e quella della convivenza civile. Ma nell'immaginario collettivo di noi bambini, i carabinieri rappresentavano quei personaggi che nel racconto di Pinocchio arrestavano il burattino di legno bugiardo, simpaticamente mascalzone, disobbediente. E siccome tutti noi ragazzini ci attribuivamo le stesse doti, guardavamo ai carabinieri con un misto di paura e reverente rispetto. Da allora, quanti «Pinocchi» hanno arrestato i carabinieri! Pinocchi grandi, beninteso, Pinocchi realmente delinquenti. E quanti ancora ne dovranno arrestare. Eppure, col senno di poi e col filtro del tempo, questi carabinieri sempre in coppia, con la loro divisa nera, per la popolazione onesta sono stati sempre un punto di riferimento. Erano un simbolo. Ma il tempo di Pinocchio, con la sua mascalzonaggine un po' ingenua, è finito.

intorno. Non deve dunque stupire se, in questo 2014, almeno un simbolo di cui andare orgogliosi dobbiamo menzionarlo: l'Arma dei Carabinieri italiani, ricorrendo i 200 anni della loro fondazione. Il Corpo (non erano ancora Arma) fu fondato giusto nel 1814, in un'Italia territorialmente frammentata, e creati in quello che allora si chiamava Regno di Sardegna, che poi diventerà Regno d'Italia. Bisognerà dunque aspettare l'unità d'Italia (1861)

perché i Carabinieri possano entrare a far parte delle forze armate del Regno e, successivamente, della Repubblica Italiana.

Essi, formati come vero e proprio corpo armato, avevano – e hanno – compiti di ordine pubblico e di polizia giudiziaria; compiti che col tempo e con il mutare della complessità della società nazionale e internazionale, si sono sempre più diversificati e ampliati. A fronte, bisogna purtroppo dirlo, di una dotazione di risorse economiche sempre più scarse. Eppure i Carabinieri (forniti, almeno all'origine, di un fucile denominato carabina, da cui hanno preso il nome) non hanno mai mancato di svolgere con grande dedizione il loro dovere al servizio delle istituzioni. Il loro motto è, infatti: «Nei secoli fedele», a sintetizzare dunque la fiducia che l'Italia ha sempre potuto riporre in essi. Già dal 1822 il loro *Regolamento generale* affermava i 3 principi fondamentali che ancora oggi caratterizzano il Corpo:

– i carabinieri devono considerarsi costantemente in servizio, in qualunque circostanza ed a qualunque ora;

– i carabinieri devono sempre svolgere il servizio almeno in coppia;

– i carabinieri devono sempre avere un contegno distinto, urbano, fermo, dignitoso e calmo, oltre che imparziale ed umano.

Concetti e principi troppo «ottocenteschi»? Non direi. Fin dal 1848, Prima Guerra d'Indipendenza, e

Italiani

venendo avanti storicamente: dall'Unità d'Italia, alla lotta al brigantaggio successiva innescata come reazione all'Unità; dalla Prima Guerra mondiale, al periodo interbellico fra la Prima e la Seconda Guerra mondiale; dalla fondazione della Repubblica Italiana fino agli anni del terrorismo eversivo che ha afflitto il nostro Paese; dalla lotta alla criminalità organizzata e fino alle missioni all'estero in teatri di conflitto soprattutto nei Balcani e in Medio Oriente. I Carabinieri, attraverso questi eventi, sono sempre stati in prima linea, con spirito di sacrificio e, spesso, con eroismo. Non si contano i caduti fra le loro file, sia in guerra, come soldati, che in pace, come tutori dell'ordine e a scudo della convivenza civile. Così come non va dimenticato il sostegno fisico e di soccorso alla popolazione civile colpita da catastrofi naturali. Dalla loro fondazione i Carabinieri sono stati sempre inquadrati nell'Arma dell'Esercito Italiano. Solo nel 2000 sono stati trasformati in Arma autonoma, diventando così il quarto corpo armato dopo l'Esercito, la Marina e l'Aeronautica; quindi con comando, comandanti e strutture autonome. Nel suo continuo processo di adeguamento per contrastare la criminalità che estende il suo cancro in campi sempre nuovi, l'Arma dei Carabinieri nel corso degli anni ha creato nuclei specializzati nei diversi tipi di reati, tra i quali:

Comando carabinieri per la tutela dell'ambiente; Comando carabinieri per la tutela del patrimonio culturale; Gruppo di intervento speciale; Comando carabinieri Banca d'Italia; Comando carabinieri antifalsificazione monetaria; Comando carabinieri politiche agricole; Comando carabinieri per la tutela del lavoro; Comando carabinieri per la tutela della salute; Servizio aereo carabinieri; Raggruppamento investigazioni scientifiche.

Citazione a parte merita una specialità dell'Arma dei Carabinieri, che è quella dei Corazzieri. Furono costituiti nel 1868 con il compito di fare da scorta d'onore al Re. Quando il 13 giugno 1946 Umberto II di Savoia – il nostro ultimo Re – lasciò l'Italia dopo la proclamazione della Repubblica, lo squadrone dei Corazzieri fu sciolto. Esso tornò ufficialmente al Quirinale – sede della Presidenza della Repubblica – l'11 maggio 1948. Assistere oggi, durante particolari celebrazioni, alla cerimonia del cambio della guardia di questi meravigliosi e

imponenti soldati a cavallo, è una gioia per gli occhi e un motivo di legittimo orgoglio. Così come vedere le manifestazioni dei Carabinieri a cavallo ed in alta uniforme, con il loro particolare copricapo a «bicorno e pennacchio». Ancora una volta: un residuo simbolo di orgoglio nazionale affidato ai Carabinieri. Essi, capillarmente diffusi su tutto il territorio nazionale, sono una presenza rassicurante e amichevole per un cittadino onesto. In qualunque posto ci si trovi, in giro per l'Italia, vedere l'insegna che indica la più vicina sede di una stazione dei Carabinieri (si chiamano così le loro caserme), tranquillizza. Si percepisce subito che lo Stato c'è; l'ordine, l'aiuto e la giustizia sono assicurati. Un meritato saluto e un grazie al Carabiniere, «Nei secoli fedele».

Antonio Rizzo

200 de ani în slujba Patriei

Carabinierii

Economia și politica italienească din zilele noastre oferă, din păcate, prea puține simboluri cu care țara se poate mândri. Avem patrimoniul nostru istoric și cultural uriaș, este adevărat, dar, deși poate părea incredibil, am reușit să creăm strategii prin care am neglijat acest tezaur inestimabil și prin care l-am distrus metodic, astfel încât o lume întreagă ne privește mută de uimire. Prin urmare, nu trebuie să

Încă din vremuri îndepărtate, în conștiința colectivă italiană, s-a încetățenit obiceiul ca orice localitate din peninsula să aibă trei autorități: preotul, farmacistul (sau medicul, însă în locurile mai izolate, de multe ori medicul era și farmacist – sau invers) și carabinierul. Aceste trei autorități personificau protejarea sufletului, protejarea corpului și conviețuirea civilizată. Însă, în mintea noastră, când eram copii, carabinierii reprezentau personajele care în povestea lui Pinocchio îl arestau pe acel Burattino din lemn, mincinos, pungaș simpatic, neascultător. Și cum noi, copiii, ne atribuiam aceleași însușiri, îi priveam pe carabinieri cu un fel de teamă amestecată cu respect. De atunci, cine știe câți „Pinocchio” or fi arestat carabinierii! Pinocchio mari, bineînțeles realmente delincvenți. Și cine știe pe câți alții vor mai trebui să aresteze. Cu toate acestea, cu mintea de mai târziu și prin filtrul timpului, carabinierii, în uniforma lor neagră, care patrulează mereu doi câte doi, au fost întotdeauna un punct de referință pentru populația onestă. Au fost un simbol. Dar vremea lui Pinocchio, cu obrăznicia lui simpatică și un pic inocentă, a luat sfârșit.

mire pe nimeni că, în acest an 2014, menționăm măcar un simbol de care putem să fim mândri: Arma Carabinierilor Italiani împlinește 200 de ani de la înființare. Corpul Carabinierilor (nu exista încă Arma Carabinierilor) a fost înființat în anul 1814, într-o Italie fragmentată din punct de vedere teritorial, în Regatul Sardiniei (cum se numea acest teritoriu în acele vremuri), care avea să devină Regatul Italiei. Va trebui, deci, să se aștepte unificarea

Italiei (1861), pentru ca acest Corp al Carabinierilor să poată face parte din forțele armate ale Regatului și, ulterior, din forțele armate ale Republicii Italiene.

Carabinierii, formați ca un adevărat corp de armată, aveau – și continuă să aibă – sarcini de asigurare a ordinii publice și de poliție judiciară; aceste îndatoriri, cu timpul și odată cu creșterea complexității societății naționale și internaționale, s-au diversificat și s-au extins din ce în ce mai mult. Trebuie să spunem că, din păcate, deși au avut loc aceste transformări, carabinierii trebuie să facă astăzi față activității lor cu resurse economice din ce în ce mai puține și mai sărăcicioase. Și totuși, carabinierii (dotați, cel puțin la înființare, cu o armă denumită carabină, de unde și-au și luat numele) nu au încetat să-și facă datoria față de toate instituțiile, cu multă abnegație. Motto-ul lor este tocmai: *Nei secoli fedele* (*Devotați de-a lungul secolelor* – n.trad.), care sintetizează, de fapt, încrederea pe care Italia, întotdeauna, a avut-o în ei. Deja din anul 1822, Regulamentul General prevedea cele trei principii fundamentale care caracterizează Corpul Carabinierilor:

- carabinierii trebuie să se considere permanent în serviciu, în orice împrejurare și la orice oră;
- carabinierii trebuie să-și desfășoare activitatea, cel puțin în doi;
- carabinierii trebuie să aibă o conduită distinsă, civilizată, fermă, demnă și calmă, nu numai imparțială, ci și umană.

Sunt acestea concepte și principii prea vechi, „din secolul al XIX-lea”? N-aș spune! Sfârșind cu anul 1848, când a avut loc Primul Război de Independență și înaintând din punct de vedere istoric: pornind de la Unificarea Italiei, la lupta împotriva tâlhăriei, care a început ca reacție la Unificare; de la Primul Război Mondial, la perioada interbelică, dintre Primul și cel de-al Doilea Război Mondial; de la înființarea Republicii Italiene, până în anii terorismului care intenționa să răstoarne Republica cu acțiuni subversive care ne-au afectat puternic țara; de la lupta împotriva criminalității organizate și până la misiunile în străinătate, în teatrele de conflict, mai ales în Balcani și în Orientul Mijlociu; carabinierii, în toate aceste evenimente, au fost mereu în linia întâi, cu spirit de sacrificiu și de multe ori, cu eroism. Nu pot fi numărați carabinierii căzuți atât în războaie, ca soldați, cât și în timp de pace, ca apărători

Carabinierii = jandarmi italieni cu atribuții diversificate (n.trad.)

IULIE • SEPTEMBRIE 2014

Italiani

ai ordinii, ca scut al unei conviețuiri civilizate. Așa cum nu trebuie să uităm sprijinul fizic și de prim ajutor acordat de carabinieri populației civile, când a fost lovită de catastrofe naturale. Încă de la înființarea lor, carabinieri au fost întotdeauna încadrați în Armata Italiană. Au fost transformați în Armă independentă doar din anul 2000, devenind astfel al patrulea corp armat, după Armata terestră, Marină și Aeronautică, deci un comandament cu comandanți și structuri autonome. În procesul lor continuu de adaptare la lupta împotriva criminalității, care se întinde ca un cancer în domenii de activitate tot mai noi, Arma Carabinieri, de-a lungul timpului, a înființat nuclee specializate pentru diferitele tipuri de infracțiuni, printre care:

Comandamentul carabinieri pentru protecția mediului înconjurător; Comandamentul carabinieri pentru protecția patrimoniului cultural; Grupul de intervenție specială; Comandamentul carabinieri Banca Italiei; Comandamentul carabinieri pentru falsificării banilor; Comandamentul carabinieri pentru politici agricole; Comandamentul carabinieri pentru protecția muncii; Comandamentul carabinieri pentru protecția sănătății; Serviciul Aerian al carabinieri; Grupul pentru cercetarea științifică.

O evidențiere aparte merită o anumită specialitate a Armei Carabinieri, și anume, aceea a Cavaleriștilor din Garda de Onoare a Șefului Statului Italian. Armă înființată în anul 1868, cu misiunea de a fi escorta de onoare a Regelui. Când, la 13 iunie 1946, Umberto al II-lea de Savoia – ultimul nostru Rege – a părăsit Italia după proclamarea Republicii, escadronul Cavaleriștilor a fost desființat. În mod oficial, acest escadron s-a întors la Quirinale – sediul Președintelui Republicii Italiene – la 11 mai 1948, „Când asistăm astăzi, în timpul unor festivități speciale, la ceremonia de schimbare a gărzii, formate din acești minunați și impunători soldați călare, este o bucurie pentru ochi și un motiv de legitimă mândrie. Așa cum avem la toate manifestările Carabinieriilor călare, îmbrăcați în uniformă de paradă, cu „bicorn cu pene” pe cap.

Repet încă o dată: o parte din simbolul de mândrie națională le revine carabinieriilor. Carabinieri, răspândiți pe întreg teritoriul național, sunt o prezență care îi inspiră cetățeanului cinstit un

sentiment de siguranță și prietenie. În orice loc te-ai afla, pe întreg teritoriul Italiei, când vezi un indicator spre cel mai apropiat sediu al unei Stații de Carabinieri (așa se numesc cazărmile lor), ai un sentiment de încredere și liniște. Ai imediat percepția faptului că Statul este prezent; ordinea, ajutorul și dreptatea sunt asigurate. Un salut meritat și un sincer mulțumesc Carabinieriilor, *Nei secoli fedele!*

Traducere Mariana Voicu

Înființată în anul 1814, Arma Carabinieriilor Italiani face parte integrantă din structura Ministerului Apărării, având rang, începând cu anul 2000, de Forță Armată, fiindu-i acordate competențe militare, dar și de Forță Militară și de Poliție generală, aflată în serviciul permanent al siguranței publice. Spunându-le bun venit carabinieriilor prezenți, Papa Francisc a evocat strânsa legătură dintre populație și carabinieri, bazată pe solidaritate, încredere și dăruire pentru binele comun, secțiile de carabinieri răspândite pe întreg teritoriul Italiei fiind puncte de referință și o garanție a tutelării ordinii publice și a siguranței persoanei. (*n. red.*)

Dante în Român

Considerând căile de pătrundere a cunoașterii și a influenței operei lui Dante la noi, nu este surprinzător să vedem conturându-se diferite filoane, determinate de condițiile culturale ale fiecărei provincii în parte. Desăvârșindu-se osmoza culturală, ele au sfârșit prin a se contopi.

Spre deosebire de Muntenia și Moldova, unde contactele cu lumea occidentală au fost sporadice, în Transilvania, prin Unirea religioasă de la 1700, s-a deschis larg o poartă spre cultura Europei.

Blajul, care devine centrul cultural românesc al Transilvaniei, este sediul multor cărturari formați la Roma. Tineri clerici, trimiși în Cetatea Eternă pentru studii teologice și filosofice de lungă durată, au cunoscut ca o încununare a acestora, *Divina Commedia*. Nu am găsit mărturii explicite în această privință; doar date răzlețe despre mediile culturale pe care le frecventau.

Episcopul Petru Pavel Aron era cunoscut ca un bărbat de mare erudiție, spune Samuil Micu; înainte de hirotornirea sa în 1743, stătuse câțiva ani la Roma. Inocențiu Micu Klein, episcopul care a avut nu numai o soartă asemăn-

târziu, Augustin Bunea, viitorul profesor și canonic de la Blaj, prieten al lui Nicolae Iorga și membru al Academiei Române, ca student la Roma, între 1877–1882, a frecventat și cercuri literare, fiind membru al Academiei Arcadia.

Până la anul 1805, dintre dascălii Blajului, 14 studiaseră la Roma. Viitorul episcop Grigore Maior, după un stagiul de 7 ani în Cetatea Eternă, la deschiderea școlilor Blajului, la 11 octombrie 1754, era „învățător al limbilor și, după puțină, și al științelor cu Samuel Vulcan” și era și custodele bibliotecii Mănăstirii Sfânta Treime, constituite din peste 300 de volume, relatează Cipariu. Este foarte probabil că posedă și *Divina Commedia*. De altfel, „interesul față de carte, ca o componentă a activității profesorilor de la Blaj, este dovedit și de existența unor biblioteci sau colecții de cărți în proprietatea lor”. În ceea ce a mai rămas din biblioteca Blajului, după cele două mari intemperii prin care a trecut în 1848 și 1948, se mai păstrează câteva texte dantești.

Din sec. XVIII, există o traducere în limba germană a unor părți din *Infern* (1767) și textul original integral (1788).

Din sec. XIX, sunt 7 titluri: *Lirica* (1828), *Divina Commedia* (1826, 1846 – și o traducere din franceză, 1879 și 1882), *Paradisul* (1887). Din sec. XX: *Divina Commedia* și traducerea integrală a lui Coșbuc (1932), precum și trei studii publicate în preajma celui de al șaptelea centenar al nașterii Poetului: Dante è nostro (1921), B. Magni, La dottrina insegnata da Dante nella *Divina Commedia* (1922) și Ramiro Ortiz, Studi sul Canzoniere di Dante (București, 1923).

O altă cale de pătrundere a lui Dante spre Blaj a fost *Seminarul Sf. Barbara* din Viena, unde, de asemenea, se trimiteau tineri pentru studii teologice și unde se cultiva și studiul limbilor, printre care spaniola, franceza și italiana. Până la 1819, 13 profesori blăjeni studiaseră la Viena: printre ei Samuil Micu, care a fost și prefect de studii la *Sf. Barbara*. Cât despre Ion Budai-Deleanu, s-a spus că încă din anii cât a fost elev la Blaj (1770–1777) – coleg cu Samuel Vulcan, pe care avea să-l reîntâlnească la Viena – în contact cu profesorii formați în afară, i s-a deschis orizontul umanist. Fapt este că Țiganiada se resimte de influența *Divinei Commedia*, lucru demult semnalat.

Prima dată a fost citat numele lui Dante, de către Petru Maior. Pentru el filologia era „ancilla historiae” și, în timpul stagiului său roman (1774–1779), a fost interesat de cunoașterea formelor vechi de limbă. În „Dialog dintre nepot și unchi”, subliniază adesea asemănările dintre limba italiană și română și citează același pasaj din Toppeltin pe care l-a reprodus, un an mai târziu, și Ion Alexi, viitorul episcop al Gherlei, în „Gramatica Daco-Romana sive Valachica” (1826); pasaj în care sunt amintiți cei trei mari Trecentiști (Dante, Boccaccio, Petrarca) și contribuția lor la formarea limbii literare italiene.

Când l-au cunoscut românii, mai întâi, pe Dante? Unde și în ce împrejurări? Doar presupuneri mai mult sau mai puțin fondate – urmează să fie confirmate prin date concrete. Sigur că l-au descoperit pe **Divinul Poet** mult mai târziu decât alte popoare care au beneficiat de o poziție spiritual-geografică și de un orizont cultural mai fericite decât ale noastre.

toare cu a lui Dante, ci și trăsături temperamentale comune, cât a trăit în exil la Roma, între 1744–1768, se știe că a avut îndeletniciri literare. Sunt de notorietate cele de filologie clasică, dar e neîndoelnic că a cunoscut, ca și P.P. Aron, *Divina Commedia*.

Gheorghe Șincai și Petru Maior frecventaseră Institutul *De Propaganda Fide* între 1774–1779; Șincai, custode al Institutului, avea dreptul de a cerceta orice bibliotecă din Roma. Bineînțeles, cunoscuse *Divina Commedia*, care are nu numai implicații teologice și filosofice, ci și unele adânc istorice, spre care îl trăgea inima pe Șincai. În plus, amintesc că acesta frecventase în casa secretarului Congregației, Stefano Borgia, „italieni sau chiar erudiți străini, din ale căror prea învățate discuții și dispute am profitat mult în istorie și alte științe.”

În jurul anului 1800, clerici români erau cercetați la Institut de cardinalul lingvist și poliglot Giuseppe Mezzofanti, care avea un interes special pentru limba română. Mai

ia, via Blaj

Nu ne îndoim că acești mari cărturari au cunoscut și direct textul *Divinei Commedia*, mai ales Petru Maior, care nu numai că „jonglează” cu exemple din limba italiană, dar citează și din Petrarca.

Timotei Cipariu deschide un capitol amplu în istoria pătrunderii operei lui Dante la noi. Învățatul canonic era poliglot, literat, filolog, profesor, bibliofil. În toate aceste direcții regăsim preocuparea sa pentru Dante. Ioan Micu Moldovan spune că dascălul său „paralel cu greaca și latina (deci la vârsta de 15–16 ani, prin 1820), studia și limba italiană, astfel încât pe Dante îl cunoștea ca și pe Homer sau Horațiu.”

În orice caz, la data compunerii Eclogiei într-o mărimea Măriei Sale prealuminatului și prea-sântitului domnu D. Joanu Lemenyi (1823), care avea să devină *Drama Pastorală* (în manualul său de „Elemente de poetică, metrică și versificațiune”, 1860), el asimilase marea lecție literară primită de la Dante. Mănuia cu siguranță și eleganță endecasilabul, iar ca strofă, terțina. În manual îl amintește în repetate rânduri pe Dante și Poemul său (p. 15, 175, 189, 198). Tratatând despre sonet (p. 198), exemplifică prin Sonetul I al lui Petrarca, iar la pagina următoare, prin unul propriu: „Viața-mi astăzi, iată-mi jumătate / din cât trăise dulcele-mi părinte...”, care ne trimite direct la exordiuul *Infernului* dantesc: *Nel mezzo del cammin di nostra vita...*; dulcele-mi părinte amintind pe *il dolce Padre*, Virgiliu. Tot așa, în a doua parte a sonetului, abila mânăuire a cuvântului pace, ne trimite la un identic joc savant în *Infern*, V, 92 și mai ales V, 99: *per aver pace co' seguaci sui*. Manuscrisul ciparian 2495, păstrat la Biblioteca Academiei, Filiala Cluj, conține un comentariu al lui Cipariu la primele 20 de cânturi ale *Infernului*. Cu scrisul său filigran, Cipariu notează ceea ce i-a dat de gândit și i-a sugerat lectura atentă: explicarea formei de limbă, înlocuirea unei forme învechite prin cea modernă, adăugarea etimonului latin, corespondentului românesc sau în alte limbi, ba chiar și trimiteri la Decameron, discuții mai ample de paralelism româno-italian. Interesul lui Timotei Cipariu este cu totul explicabil în contextul căutării de forme de limbă veche și dialectală, în scopul consolidării limbii literare pe care se străduia să o impună mergând pe panta etimologismului și, apoi, a italianismului. Deci, *Părintele filologiei române* apelează la *Părintele limbii italiene!* Materialul cules pentru acest comentariu, precum și pentru unul analog referitor la Ariosto, i-au servit ca material ilustrativ în „Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi” (1854), precum și în „Principii de limbă și de scriptură” (1866, ed. II).

Filologul Cipariu revine adesea asupra lui Dante în corespondența sa cu Simion Bărnuțiu, în anii petrecuți de acesta la studii la Pavia (1852–1854), precum și în corespondența cu Ion Maiorescu.

Bărnuțiu însuși era un bun cunoscător al lui Dante, din care parafrazează un fragment în scrisoarea din 24.11.1853; iar în alta amintește că și Dante „se geluiește într-un loc, că se pierd cuvintele din zi în zi...”

Unele dintre scrisorile lui Bărnuțiu sunt reproduse de Cipariu în „Arhivă pentru filologie și istorie”, ca și pasaje din „Discursul despre istoria literaturii italiene” al unui alt student la Padova, Iosif Hodoș. Acesta a fost, dintre ardeleni, primul temeinic cunoscător al literaturii italiene, în ansamblul ei, pe care a prezentat-o și la București, ca membru al Societății Academice Române, evocând „pre Dante divinul, purtând stindardul”.

Cipariu – bibliofilul – a achiziționat pentru colecția sa un codex dantesc din sec. XVI, care cuprinde poeziile lui Dante din *Rime*, *Vita Nova*, *Convivio* și *De vulgari eloquentia*, cu unele lipsuri.

Nu mai puțin importantă este contribuția lui Cipariu prin orientarea pe care a dat-o elevilor săi. Nu e o simplă coincidență faptul că mai mulți discipoli ai săi includ în preocupările lor studii dantești. Printre aceștia se numără Aron Densusianu, Mihail Strajan, Ioachim Străjescu, Alexandru Grama.

Eruditul preot profesor Gregoriu Silași, membru onorific al Academiei Române, scrie în articolul „Renașterea limbei românești în vorbire și scriere”, că în „De vulgari eloquentia”, Dante „se ocupă mai întâi și întâi cu tot adinsul de arhaismii, provincialismii și dialectele italice culegând din acestea tot ce i se păru mai bun, spre a-și înfrumuseța, apoi, cu materialul cules și ales, nepieritoarea sa *Comedia Divina*”. Silași este cel care i-a transmis elevului său George Coșbuc cunoașterea și admirația pentru *Divina Commedia*. Dar, impulsul concret pentru începerea traducerii i l-a dat tatăl său, preotul greco-catolic din Hordou, care i-a spus într-o zi fiului său: „Măi, George, tu ai învățat și știi atâtea și atâtea, de ce nu-mi cauți ceva despre Dante asta?... Bătrânul stăruie și eu sfârșii prin cumpărarea unei traduceri nemțești și cu traducerea ei în românește (numai ca să-l mulțumesc), a celor dintâi cântece ale *Infernului*. Din clipa aceea Dante a pus stăpânire pe mine”. După ce s-a antrenat în traducere, Coșbuc și-a dat seama că trebuie să cunoască și originalul; pe urmă a învățat italiana și s-a dus și la Florența pentru a învăța limba mai bine și a face cercetări în bibliotecile de acolo. Așa s-a născut traducerea lui George Coșbuc, care avea să devină una din cele mai bune traduceri din lume ale *Divinului Poem*.

În largă deschidere a Transilvaniei, prin Blaj, spre Dante Divinul, au pătruns treptat ecourile glasurilor de dincolo de Carpați, pentru a se realiza, în acest domeniu, un cor românesc polifonic de proslăvire a celui mai mare poet al lumii.

Versiunea în limba italiană va fi publicată în numărul viitor al revistei

Începând cu
prezentul număr,
deschidem în
revista noastră o
nouă rubrică,
dedicată celor mai
importanți
reprezentanți ai
etnicilor italieni, cu
dorința explicită de
a-i promova pe cei
mai de seamă
membri ai
Comunității istorice
a italienilor din
România.

Inginerul Giuseppe diplomat al vestitei Politehnici

Inginerul Giuseppe Barberis s-a născut la Torino în 8 decembrie 1868. Era al șaptelea din cei paisprezece copii ai amiralului Pietro Barberis și ai soției sale Luigia, născută Pansa. A urmat cursurile Politehnicii din Torino, devenind inginer în 1892. Cum erau mulți frați și surori, și-a pus problema câștigării traiului și, aflând de oferta de locuri de muncă a României, în 1893 a sosit aici. Pentru că i-a plăcut România și pentru că era un om hotărât, a cerut să primească cetățenia română. În acea perioadă, însă cetățenia română nu se acorda cu ușurință. Ambele camere ale Parlamentului analizau fiecare cerere în parte, cereau, unor experți, păreri privind solicitantul și, după o perioadă de timp, solicitarea se supunea la vot. Dacă trecea de ambele Camere, cel care ceruse cetățenia română, o primea, dar mai avea două hopuri de trecut: apariția rezultatului votului în Monitorul Oficial și semnarea

Onicescu, Dan și Mircea, au fost, la rândul lor, prieteni cu copiii fetelor Barberis.

Activitatea de inginer de întreținere la calea ferată poartă familia Barberis în mai multe localități: Iași, Botoșani, Galați, București, Bacău și, după unirea Basarabiei cu România, la Chișinău. Parcă pentru a sublinia legăturile cu Italia, întâmplarea a făcut ca, atunci când au locuit în București, să-și fi găsit casă pe strada Romană (actuala Mihai Eminescu).

În anul 1906, Giuseppe, devenit Iosif în România, a considerat că fetele lui sunt destul de mari (șapte și opt ani) pentru a putea vedea Italia și a cunoaște familia de acolo, așa că au plecat în călătorie spre țara de origine, vizitând mai ales Torino. În România făcuse multe fotografii adunate într-un album intitulat *Ricordo di Rumenia*. Albumul, având explicații sub fiecare fotografie, a fost prezentat familiei, dar nu a fost

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea Italia nu oferea prea multe locuri de muncă. Din acest motiv, tinerii, în special cei care aveau o calificare, emigrau în căutare de lucru. Cei mai mulți luau drumul Americii, dar erau și destui care preferau Europa. România era o destinație căutată. Aici, dezvoltarea economică era tot mai intensă, ceea ce a făcut ca România să fie în acea perioadă o țară de imigrație, această situație menținându-se până la Primul Război Mondial. După acesta, România a rămas țară de imigrație, dar diferențele numerice anuale, între cei sosiți și cei plecați, erau în general mici, cam de o mie de persoane pe an. După cel de al Doilea Război Mondial, România a devenit, și a rămas și acum, țară de emigrație.

decretului regal. Giuseppe Barberis a primit cetățenia română în 1897, iar decretul regal a fost semnat în iunie 1899.

Între timp s-a angajat la căile ferate și, în 1894, a devenit membru al Societății Politehnice. În 1897 s-a căsătorit cu Marguerite Cazaban. Aceasta era fiica inginerului de drumuri și poduri Jules Cazaban și a soției sale Ida Ademollo, născută la Florența. Ea venise în România împreună cu părinții, pe când avea cinci ani. O teribilă revărsare a râului Arno determinase familia să plece din Italia și să prefere Iașul, Florenței. În februarie 1898, soții Barberis au primul copil, pe Marguerite, zisă Migheta, iar în martie 1899 apare și cel de al doilea copil al cuplului, Clemence-Fortunata, zisă Mansi. Desigur că primii cu care cuplul Barberis s-a împrietenit erau tot italieni, cei mai apropiați fiind cei din familia Michele Zorio, inginer specialist în hidraulică. Copiii Zorio, Luiza și Ferruccio se născuseră în Italia dar, la fel ca și părinții lor, au rămas în România. Luiza s-a căsătorit cu Octav Onicescu și, atât ea, cât și surorile ei, mai ales Yolanda Zaharia, au rămas prietene cu fetele Barberis. Copiii cuplului

lăsat în Italia, ci a rămas în posesia sa. Abia întorși în România, au aflat de marele și devastatorul cutremur de la Messina, așa că Iosif a pornit iar spre Italia, cu scopul de a da o mână de ajutor sinistraților de acolo. Toți cei care, așa ca el, au mers la Messina, dormeau pe vapoare, pentru că mișcările tectonice au continuat mai multă vreme. A făcut și multe fotografii, strânse într-un album, pe care, întors în România, l-a arătat familiei și comunității italiene, adică celor care nu văzuseră cu ochii lor dezastrul de la Messina.

Activitatea profesională a inginerului Giuseppe (Iosif) Barberis, în funcția de inginer inspector șef, presupunea numeroase deplasări, mai ales în Moldova, pentru verificarea stării căii ferate și luarea de măsuri urgente pentru remedierea problemelor, acolo unde apăreau. La sfârșitul războiului, a fost detașat la Chișinău, pentru refacerea căii ferate și a podurilor distruse în război.

Având o solidă educație culturală, Iosif Barberis a fost preocupat în permanență de literatură și muzică. Desigur că și din acest motiv ambele lui fiice au devenit muziciene.

Barberis, din Torino

Pe când se afla la București, i-a venit ideea să scoată o revistă pentru copii și tineri, iar în 1913 a reușit tipărind *Revista Copiilor și Tinerimei*. Literalele care alcătuiau titlul revistei reprezentau copii la joacă și erau desenate de fiica sa Mansi. Deși avea ca redactori scriitori precum Pora și Ion Pas, revista, nesuștinută financiar decât de el și cu o parte din bani furați de către administrator, a rezistat numai câțiva ani, deși inițiatorul ei își pusese la bătaie toate rezervele financiare și, în cele din urmă, pentru a acoperi costurile, și-a vândut și casa atât de dragă fetelor lui. Astăzi casa nu mai există, între războaie a fost dărâmată și, pe locul respectiv, s-a construit o casă în stil florentin. Pentru că dorința sa de răspândire a culturii era imensă, inginerul Barberis ținea numeroase conferințe, unele pe teme pur tehnice dar, cele mai multe, pe diferite teme culturale: viața lui Giuseppe Verdi, versurile lui Dante Alighieri, traducerea în română a unor piese de teatru.

Tot el s-a preocupat de educația muzicală a fetelor sale, le-a găsit profesorii cei mai buni, iar atunci când, pe rând, Caudella, Teodorini și, mai ales, Enescu au văzut și au apreciat lucrările Clemansei, Iosif i-a spus: „Mansi, când o să fii celebră, să nu uiți că ești o Barberis”. Pe Eduard Caudella îl cunoștea de mai multă vreme. Acesta compusese opera „Petru Rareș”, iar traducerea libretului în italiană o făcuse Barberis. La Biblioteca Academiei Române există un exemplar din această operă datată Iași, 1902.

Încă înainte de a-i fi înmănat decretul de naturalizare, a avut loc la Teatrul Național din Iași, în 2 februarie 1899, o serată de gală în onoarea Coloniei italiene din România, dată de Asociația Generală a studenților români de la Universitatea ieșeană. Cu acea ocazie, N. Borelli a recitat „Oda României” scrisă în italiană de Giuseppe Barberis și tradusă în română. Oda era o laudă a țării care își deschisese brațele pentru a primi italieni și, în același timp, o rememorare a istoriei României de la războaiele daco-romane, trecând prin epoca Mihai Viteazul și ajungând la eroicele lupte de la Plevna. În 1901, Asociația Generală a Artiștilor din Iași a consacrat numărul revistei sale din aprilie lui Giuseppe Verdi, care încetase din viață la începutul anului. Printre semnatarii articolelor, alături de Al. D. Xenopol, Th. Burada, Gh. Nădejde, State Dragomir, îl găsim și pe Iosif Barberis, iar poemul său „Deșteptarea României” este prezentat la Marele Festival Artistic, din anul următor.

Aflat pe rând la Botoșani și București, inginerul Barberis își continuă activitatea culturală și de informare tehnică mai ales a tineretului, ținând conferințe pe diferite teme, precum: „Automobilism” sau „Despre relațiunile între România și Italia”, în Aula Atheneului Român la 26 aprilie 1907. Tot la București, în 1910, inginerul Barberis devine director al „cursurilor serale gratuite de limba italiană”.

Giuseppe Barberis și familia
în Italia

În 1914 începe războiul mondial. România și Italia nu iau parte de la început la acțiunile militare, dar încheie între ele un tratat secret, prin care conveneau să se anunțe reciproc, cu șase săptămâni înainte, de intrarea în război și de partea cărei tabere va fi făcut acest lucru. În 1915 Italia intra în Primul Război Mondial de partea Antantei, tabără pe care o va alege și România peste un an. Italienii care lucrau în România și nu luaseră cetățenie română, pleacă spre Italia. Cu această ocazie, Giuseppe Barberis scrie *Salut Italianilor*, îl tipărește pe foi volante și îl distribuie celor care plecau. Cetățean român, el va fi mobilizat în România, la transporturi, unde va activa pe toată perioada războiului.

Grav bolnav de inimă, inginerul Giuseppe Barberis acceptă sfatul medicilor și, la rugămintele familiei, ia hotărârea ca, în ultima zi a anului 1929, să se pensioneze.

Crăciunul 1929, familia l-a sărbătorit la Bârlad, unde ginerele său, dr. Gheorghe Plăcișteanu, era directorul Spitalului Beldiman. În a treia zi de Crăciun, inginerul Barberis pleacă din mijlocul familiei și merge să inspecteze o lucrare de cale ferată din zona Murgeni-Vaslui, deși nimeni nu-i mai cerea acest lucru, el fiind, practic, pensionat. Urcând pieptiș rambleul, suferă un atac de inimă și moare la marginea căii ferate pe care o servise toată viața în țara de adopție, pe care o iubise la fel de mult ca pe țara natală. Este înmormântat la Cimitirul *Eternitatea* din Iași, în parcela catolică.

Radu Coroamă

Arborele genealogic al familiei
Barberis, 1908

Cominciando con questo numero, iniziamo nella nostra rivista una nuova rubrica, dedicata ai piu' importanti rappresentanti dell'etnia italiana, col desiderio esplicito di promuovere i membri piu' significativi della Comunita' degli italiani in Romania.

L'Ingegnere Giuseppe diplomato al famoso Politecnico

L'ingegnere Giuseppe Barberis e' nato a Torino l'8 dicembre 1868. Era il settimo dei quattordici figli dell'ammiraglio Pietro Barberis e di sua moglie Luigia, nata Pansa. Ha seguito i corsi del Politecnico di Torino, diventando ingegnere nel 1892. Avendo molti fratelli e sorelle, e avendo il problema di tirare avanti, e offrendosi posti di lavoro in Romania, nel 1893 e' partito da la'. Siccome la Romania gli piacque, e siccome era un uomo deciso, ha cercato di prendere la cittadinanza romena. Ma in quel periodo la cittadinanza non si dava con facilità. Entrambe le Camere del Parlamento analizzavano singolarmente ogni richiesta, chiedevano, tramite degli esperti, dei pareri sul richiedente e dopo un certo periodo, la richiesta veniva messa ai voti. Se passava da entrambe le Camere, chi richiedeva la cittadinanza romena, la otteneva, ma aveva da superare due intoppi:

sue sorelle, e soprattutto Yolanda Zaharia, sono rimaste amiche con le ragazze Barberis. I figli della coppia Onicescu, Dan e Mircea, furono, a loro volta, amici coi figli delle ragazze Barberis. L'attivita' ingegneristica di manutenzione delle ferrovie porta la famiglia Barberis in molti posti: Iași, Botoșani, Galați, București, Bacău e dopo l'unificazione della Basarabia con la Romania, a Chișinău. Quasi a sottolineare i legami con l'Italia, successe che, durante il periodo di residenza a Bucarest, trovarono casa in strada Romana, l'attuale Mihai Eminescu.

Nell'anno 1906, Giuseppe, diventato Iosif in Romania, ha considerato che le sue figlie erano abbastanza grandi (sette e otto anni) per poter vedere l'Italia e conoscere la famiglia di la', cosi' parti' in viaggio verso la terra d'origine, visitando soprattutto Torino. In Romania fece molte fotografie con cui

Nella seconda meta' del diciannovesimo secolo, l'Italia non offriva molti posti di lavoro. Per questo motivo, i giovani, e soprattutto quelli specializzati, emigravano in cerca di lavoro. Molti di loro prendevano la strada delle Americhe, ma ce n'erano che preferivano l'Europa. La Romania era una delle destinazioni cercate. Qui, lo sviluppo economico era piu' intenso, e per questo motivo la Romania in quel periodo divenne una terra d'immigrazione, e tale situazione s'e' mantenuta fino alla prima guerra mondiale. Dopodiche' la Romania e' rimasta si' una nazione d'immigrazione, ma con diversi numeri annuali, e tra i partiti e gli arrivati, il saldo era in generale piccolo, piu' o meno un migliaio di persone all'anno. Dopo la Seconda Guerra Mondiale, la Romania e' diventata, e lo e' tutt'oggi, una terra di emigrazione.

la pubblicazione sulla Gazzetta Ufficiale del risultato del voto e la firma del regio decreto. Giuseppe Barberis ottenne la cittadinanza nel 1897, ma il regio decreto fu firmato nel 1899. Nel frattempo s'e' assunto alle ferrovie e, nel 1894, e' diventato membro della Societa' Politecnica. Nel 1897 s'e' sposato con Marguerite Cazaban. Lei era figlia dell'ingegnere stradale e di ponti Jules Cazaban e di sua moglie Ida Ademollo, nata a Firenze. Ella venne in Romania coi suoi genitori quando aveva cinque anni. Una terribile inondazione dell'Arno fece decidere alla famiglia di partire dall'Italia e a preferire Iași a Firenze. Nel febbraio del 1898, i coniugi Barberis hanno la loro prima figlia, Marguerite, detta Migheta, e nel marzo 1899 appare la seconda figlia della coppia, Clemence-Fortunata, detta Mansi. Ovviamente i primi con cui la coppia Barberis hanno fatto amicizia erano sempre italiani, e la piu' vicina era la famiglia di Michele Zorio, ingegnere idraulico. I figli di Zorio, Luisa e Ferruccio, erano nati in Italia, ma come i suoi genitori, sono rimasti in Romania. Luisa ha sposato Octav Onicescu e, sia lei che le

fece un album intitolato *Ricordo di Rumenia*. L'album, con le didascalie per ogni foto, fu presentato alle famiglie, ma non fu lasciato in Italia, ed e' rimasto in possesso di Giuseppe. Appena tornati in Romania, hanno sentito del grande e devastante terremoto di Messina, cosi' Iosif e' partito di nuovo per l'Italia, con l'intento di dare una mano ai sinistrati di la'. Tutti quelli che, come lui, erano andati a Messina, dormivano sulle navi, poiche' le scosse telluriche sono continuate per molto tempo. Ha fatto anche molte fotografie, messe in un album, che, tornato in Romania, ha fatto vedere alla famiglia e alla comunita' italiana, cioe' a quelli che non videro coi loro occhi il disastro di Messina.

L'attivita' professionale dell'ingegnere Giuseppe (Iosif) Barberis, nella funzione di ingegnere ispettore capo, comportava numerosi spostamenti, soprattutto in Moldova, per verificare lo stato della ferrovia e prendere le misure urgenti per rimediare ai problemi, dove apparissero. Alla fine della guerra, fu trasferito a Chișinău, per il rifacimento delle ferrovie e dei ponti distrutti durante la guerra.

Barberis

di Torino

Avendo una solida educazione culturale, Iosif Barberis si occupò continuamente di letteratura e di musica. Sicuramente per questo, entrambe le sue figlie sono diventate musiciste.

Quando si trovava a Bucarest, gli venne l'idea di fare una rivista per i bambini e i giovani, e nel 1913 è riuscito nell'intento mandando alle stampe la *Revista Copiilor și Tinerimei* (*Rivista dei bambini e della gioventù*). Le lettere che formavano il titolo rappresentavano bambini al gioco ed erano disegnate da sua figlia Mansi. Aveva come redattori scrittori come Pora e Ion Pas, rivista, non finanziata se non da Iosif Barberis e con una parte dei suoi soldi sottratti ad altre attività, ha resistito soltanto alcuni anni, tanto che il suo fondatore mise a disposizione tutte le riserve finanziarie e, alla fine, per coprire le spese, ha venduto pure la casa così cara alle figlie. Oggi quella casa non esiste più, tra le guerre la casa fu demolita e al suo posto s'è costruita una casa in stile fiorentino. Siccome il suo desiderio di diffondere la cultura era smisurato, l'ingegnere Barberis teneva numerose conferenze, alcune di tema squisitamente tecnico, ma la maggior parte su diversi temi culturali: la vita di Giuseppe Verdi, i versi di Dante Alighieri, e la traduzione in romeno di una «piece» teatrale.

Sempre lui si occupava dell'educazione musicale delle figlie, e le trovò i migliori maestri, e quando, uno per uno, Caudella, Teodorini e, soprattutto, Enescu hanno visto e apprezzato i lavori di Clemence, Iosif le ha detto: «Mansi, quando sarai famosa, non ti dimenticare che sei una Barberis». Conosceva Eduard Caudella da molto tempo. Costui compose l'opera «Petru Rareș» e la traduzione del libretto in italiano fu fatta da Barberis. Alla Biblioteca dell'Accademia Romana esiste un esemplare di quest'opera datata «Iași, 1902».

Prima che fosse emanato il decreto di naturalizzazione a Iași, il 2 febbraio 1899, ha avuto luogo al Teatro Nazionale una serata di gala in onore della Colonia italiana in Romania, tenuta dall'Associazione Generale degli studenti romeni dell'Università di Iași. In quell'occasione, N. Borelli ha recitato «Oda României» (*Ode alla Romania*) scritta in italiano da Giuseppe Barberis e tradotta in romeno. L'ode era una lode alla nazione che ha aperto le sue braccia per ricevere degli italiani ed era, allo stesso tempo, un ricordare la storia romena, dalle guerre dacio-romane, passando per l'epoca di Mihai Viteazul e arrivando alle eroiche lotte della Plevna. Sempre a Iași, l'Associazione Generale degli Artisti di Iași ha dedicato il numero della rivista di aprile 1901 a Giuseppe Verdi, che aveva lasciato la vita all'inizio dell'anno. Tra i firmatari dell'articolo oltre a Al. D. Xenopol, Th. Burada, Gh. Nădejde, State Dragomir, troviamo anche Iosif Barberis. L'anno successivo, a Iași, ha luogo il Grande Festival Artistico, occasione in cui viene rappresentato anche

La famiglia Barberis, 1921

il poema «Deșteptarea României» (*Sveglio della Romania*) di Barberis.

Stato prima a Botoșani e poi a Bucarest, l'ingegnere Barberis continua l'attività culturale e d'informazione tecnica soprattutto coi giovani, tenendo conferenze su diversi temi, come «Automobilismo» o la conferenza del 26 aprile 1907 nella Aula Magna dell'Ateneo Romeno intitolata «Sulle relazioni tra Romania e Italia». Sempre a Bucarest, nel 1910, l'ingegnere Barberis diventa direttore del «corso serale gratuito di lingua italiana».

Nel 1914 inizia la guerra mondiale. La Romania e l'Italia non prendono parte inizialmente alle azioni militari, ma si stipula tra di loro un trattato segreto, nel quale si conveniva di notificare reciprocamente, con sei settimane d'anticipo, l'entrata in guerra e da quale parte la si sarebbe fatta. Nel 1915 l'Italia entra nella prima guerra mondiale a fianco dell'Alleanza, fronte con cui si alleano anche la Romania dopo un anno. Gli italiani che lavoravano in Romania ma che non avevano preso la cittadinanza romena, partirono per l'Italia. In questa occasione, Giuseppe Barberis scrive *Salut Italianilor* (*Un saluto agli italiani*), lo stampa su volantini e lo distribuisce a quelli che partono. Cittadino romeno, Giuseppe Barberis fu richiamato in Romania, ai trasporti, dove opererà per tutto il periodo bellico.

Gravemente ammalato di cuore, l'ingegnere Giuseppe Barberis accetta il consiglio dei medici e, su preghiera della famiglia, decide che, l'ultimo giorno dell'anno 1929, andrà in pensione.

Il Natale del 1929, la famiglia l'ha festeggiato a Bârlad, dove suo genero, il dr. Gheorghe Plăcinteanu, era direttore dell'*Ospedale Beldiman*. Al terzo giorno dopo Natale l'ingegner Barberis parte dal bel mezzo della famiglia e va a ispezionare un lavoro sulla ferrovia nella zona Murgeni-Vaslui, anche se nessuno glielo chiedeva più, essendo lui, praticamente, pensionato. Salendo d'impeto un terrazzamento, accusa un attacco di cuore e muore a lato della ferrovia che aveva servito per tutta la vita, nella terra d'adozione che ha amato come la sua stessa terra natia. È sepolto nel Cimitero *Eternitatea* a Iași, nella parte cattolica.

Traduzione Gregorio Pulcher

Traian Ștefan Boicescu, un artist vizual de excepție

Traian Ștefan Boicescu este un artist vizual de mare talent, cu ascendență italiană pe linie maternă, ca fiu al Graziellei Lidia Boninsegna și nepot al lui Luigi Boninsegna.

Străbunicul său, inginerul feroviar Ludovico Boninsegna, este primul italian din această familie

care a migrat în România în anul 1860. Născut în 1827 în Italia, la Predazzo, se stabilește împreună cu soția Sara din Udine întâi la București și apoi la Râmnicu Vâlcea, unde va rămâne până la sfârșitul existenței sale terestre și unde trăiesc și astăzi descendenții săi.

Traian Ștefan Boicescu absolvă Universitatea de Arte din București, Facultatea de Arte Decorative și Design, Secția Tapiserie, clasa prof. Maria Mihalache Blendea, în anul 1989, an care marchează și debutul său artistic, în cadrul Festivalului Artei și Creației Studentești, la care obține Premiul I.

Creația sa include lucrări de tapiserie, pictură, artă grafică și ceramică. Participă cu regularitate atât la expoziții de artă românească organizate în țară sau peste hotare, cât și la expoziții internaționale. Lucrări de pictură și tapiserie cu semnătura artistului se regăsesc în colecții de stat și particulare din țară și din străinătate.

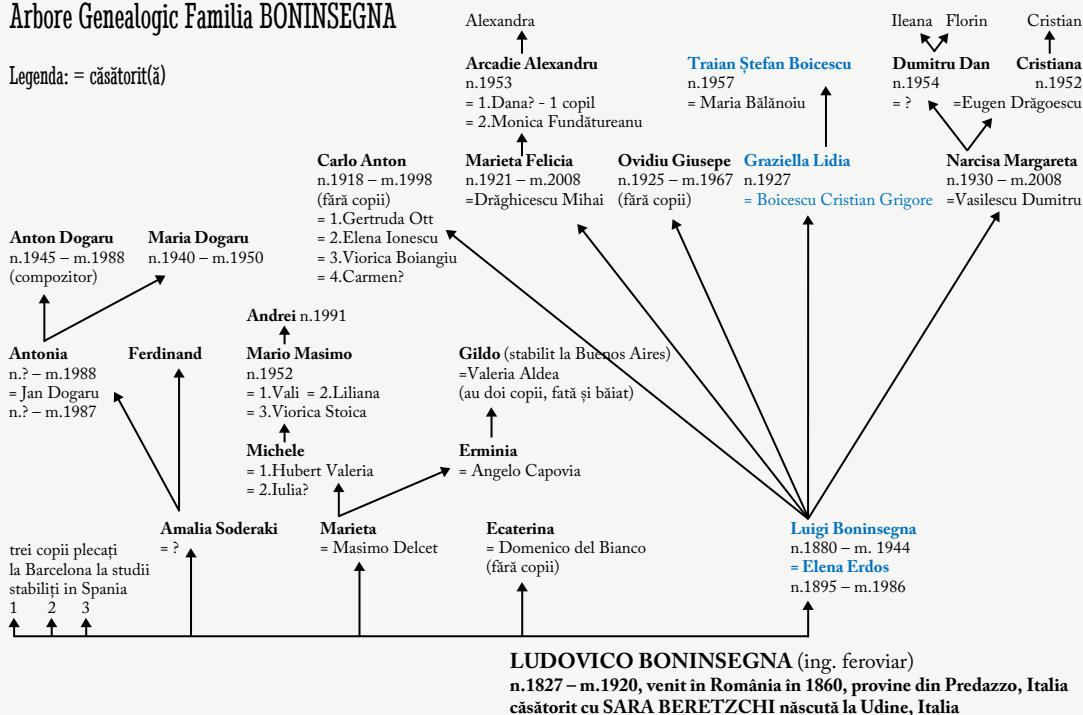
Traian Ștefan Boicescu este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, al Association Internationale des Arts Plastiques (AIAP) UNESCO, Paris, al VISARTA (Societate de gestiune colectivă a drepturilor de autor în domeniul artelor vizuale),

Ludovico Boninsegna și copiii: Ecaterina (cu soțul), Luigi și Marieta cu fiica Erminia

Arbore Geneologic Familia BONINSEGNA

Legenda: = căsătorit(ă)

al International Society for Education Through Art (INSEA) etc.

Deține *Ordinul Meritul Cultural* în grad de Comandor, precum și numeroase alte distincții, dintre care amintim: *Omul anului 2002* acordată de American Biographical Institute Board of International Research, *Premiul Internațional pentru Pace*, conferit de United Cultural Convention of USA (2005), *Premiul pentru Tapiserie Haute-Lisse* al Uniunii Artiștilor Plastici din România la Trienala de Artă Textilă, ediția a V-a, București (2006), *Premiul de Excelență* al Fundației Culturale Vâlcea (2000, 2002, 2007).

Este inclus în *Enciclopedia Artiștilor Români Contemporani*, Editura Arc, 2000 și în *Enciclopedia Personalităților din România*, Editura Hübners Who is Who – Elveția.

Despre opera sa au scris importanți critici de artă, ca Dan Grigorescu, Petre Petria, Aurelia Mocanu, Adrian-Silvan Ionescu, Petre Tănăsoaia ș.a.

Astfel, Adrian-Silvan Ionescu afirmă într-una din cronicile sale că T.Ș. Boicescu realizează tapiserii de mare forță evocatoare, subliniind că: „Având o propensiune firească spre lumea mărunță, animală și vegetală, spre organismele primare, aproape invizibile, plasticianul se apleacă, pasionat, spre studiul structurilor microscopice pe care le monumentalizează. L-am putea crede chiar naturalist cu solide studii de specialitate, dacă rezultatul eforturilor sale nu ar îmbrăca haina elegantă a decorativismului și nu ne-ar impresiona prin rafinamentul cromatic.

Fascinanta și misterioasa viață subacvatică este un motiv predilect pentru tapiseriile lui Traian Ștefan Boicescu: «Cephalopodă», «Gasteropodă», «Thalassa», prin compunere și culoare, evocă fragilitatea acelor vietăți simple în aparență, dar atât de recompensante pentru un analist al valorilor decorative pe care le comportă acestea. Suprafețe gelatinoase, transparente, irizări bogate, excrescențe vibratile, ademenitoare și hipnotizante prin constanta lor mișcare la fiecare curent submarin, tonuri contrastante, pun în evidență întreaga gracilitate a motivului de inspirație al artistului.

Prin retragerea apelor, ceea ce a fost viu s-a pietrificat dar au rămas evidente formele cochiliilor care protejau masa organică pieritoare. Lucrările

«Fosile» și «Structură minerală» valorifică motivele ornamentale atât de generoase în sugestia pe care le poate oferi un fund secet de mare, unui artist decorativ.”

Dacă luăm în considerație faptul că meșterii italieni sosiți și stabiliți în România începând cu a doua jumătate a secolului 19 erau renumiți pentru

măiestria lor de a transforma totul în artă, fie că era vorba de cioplirea unei pietre sau de construirea unui pod cu bolți cum nu se mai văzuseră pe aici, putem afirma cu certitudine că în opera artistică a lui Traian Ștefan Boicescu se manifestă din plin și moștenirea genetică a ascendenței sale italiene.

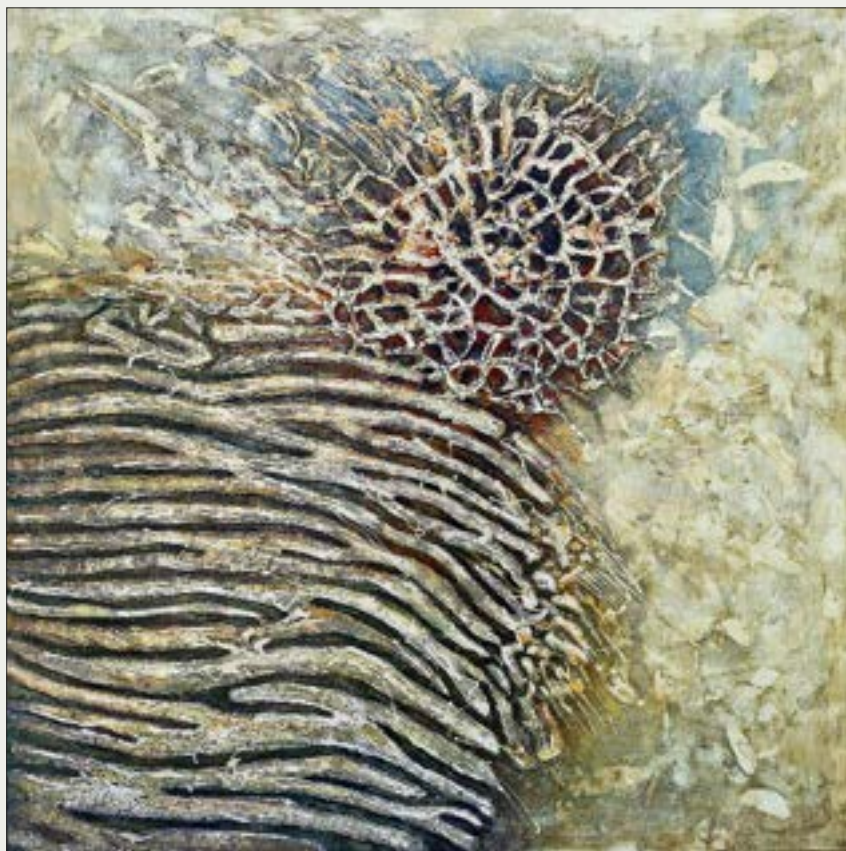
Gabriela Tarabega

Celenterate,
100 × 100 cm, ulei pe pânză

Traian Ștefan Boicescu, un'artista visuale di eccezione

Traian Ștefan Boicescu è un'artista visuale di gran talento, con ascendenza italiana per linea materna, come figlio di Graziella Lidia Boninsegna e nipote di Luigi Boninsegna.

Suo bisnonno, l'ingegnere ferroviario Ludovico Boninsegna, è il primo italiano di questa famiglia che è emigrato in Romania, nell'anno 1860. Nato in Italia

Equilibrio in movimento,
100 × 100 cm, olio su tela

nel 1827, a Predazzo, si stabilisce con sua moglie Sara, di Udine, prima a Bucarest e poi a Râmnicu Vâlcea, dove rimarrà fino alla fine della sua vita terrena e dove vivono ancora oggi i suoi discendenti.

Traian Ștefan Boicescu fa l'Università di Arte a Bucarest, alla Facoltà di Arte decorativa e Disegno, sezione arazzi, nella classe della prof.ssa Maria Mihalache Blendea, nell'anno 1989, anno che segna il suo debutto artistico, all'interno del Festival di Arte e Creatività studentesca, in cui ottiene il primo premio.

I suoi lavori comprendono lavori in arazzo, pittura, arte grafica e ceramica. Partecipa con regolarità anche alle esposizioni di arte romena

organizzate nella nazione come all'estero, così come a esposizioni internazionali. Lavori in pittura e arazzi con la firma dell'artista si trovano nelle collezioni statali e private in Romania e all'estero. È membro dell'Unione Artisti Plastici in Romania, dell'Associazione Internazionale delle Arti Plastiche (AIAP) UNESCO, Parigi, del VISARTA (Società di gestione collettiva dei diritti d'autore nel campo delle arti visuali), della International Society for Education Through Art (INSEA) etc.

Detiene l'Ordine al Merito Culturale col grado di Comandante, così come numerosi altri riconoscimenti, tra cui ricordiamo: Uomo dell'anno assegnato dall'American Biographical Institute Board of International Research, il Premio Internazionale per la Pace, conferito dalla United Cultural Convention of USA (2005), il Premio per la tappezzeria Haute-Lisse della Unione degli Artisti Plastici della Romania alla Triennale di Arte Tessile, quinta edizione, a Bucarest (2006), il Premio di Eccellenza alla Fondazione Culturale Vâlcea (2000, 2002, 2007).

È presente nella *Enciclopedia Artiștilor Români Contemporani*, Edizione Arc, 2000 e nella *Enciclopedia Personalităților din România*, Edizioni Hübners Who is Who - Svizzera.

Delle sue opere hanno scritto importanti critici d'arte, come Dan Grigorescu, Petre Petria, Aurelia Mocanu, Adrian-Silvan Ionescu, Petre Tănăsioaia etc.

Allo stesso modo, Adrian-Silvan Ionescu afferma in una delle sue cronache che T.St. Boicescu realizza drappi di grande forza evocativa, sottolineando che: «Avendo una naturale propensione per il mondo minuto, animale e vegetale, per gli organismi primari, quasi invisibili, l'artista plastico si impegna, con passione, nello studio delle strutture microscopiche che lui ingigantisce.

Lo potremmo credere un vero naturalista con solidi studi specialistici, se il risultato del suo sforzo non avesse gli eleganti abiti del decorativismo e non ci impressionasse per la raffinatezza cromatica.

L'affascinante e misteriosa vita subacquea è un motivo prediletto per gli arazzi di Traian Ștefan Boicescu: „Cephalopodă”, „Gasteropodă”, „Thalassa”, per la composizione e il colore, evoca la fragilità di quegli esseri apparentemente semplici, ma così premiante per un analista di valore decorativo che

questa comporta. Superfici gelatinose, trasparenti, iridescenze ricche, escrescenze vibratili, attraenti e ipnotiche per la costanza del loro movimento ad ogni corrente sottomarina, toni contrastanti, pongono in evidenza l'intera gracilita' del motivo ispirante dell'artista.

Col ritirarsi delle acque, cio' che era vita s'e' pietrificato ma e' rimasta evidente la forma delle conchiglie che proteggevano la massa organica peritura. I lavori „Fosile” e „Structură minerală” valorizzano i motivi ornamentali con tutta la generosità suggestiva che puo' offrire un fondale secco del mare, a un artista decorativo».

Se prendiamo in considerazione il fatto che gli artigiani italiani arrivati e stabilitisi in Romania fin dall'inizio del secolo diciannovesimo erano conosciuti per la maestria nel trasformare tutto in arte, sia che si trattasse di scalpellare una pietra o di costruire un ponte ad arco come qui non s'erano mai visti, possiamo affermare con certezza che nell'opera artistica di Traian Ștefan Boicescu si manifesta in pieno anche la sua discendenza genetica delle sue ascendenze italiane.

Traduzione Gregorio Pulcher

Fosile,
170 × 260 cm, haute-lisse

Le nozze dei nonni materni
Elena Erdos e Luigi
Boninsegna

Bazilica / Basilica di Sant'Apollinare Nuovo

Orașul a fost convertit foarte de timpuriu la creștinism, prin secolul II d.Hr. Ulterior, puterea Romei intrând treptat în declin, în anul 402 Ravenna devine capitala Imperiului Roman de Apus. Cucerită apoi de Theodoric (493–526), devine din anul 540 parte a Imperiului Bizantin, sub împăratul Iustinian.

Ravenna, la trecerea dintre secolele V și VI, era o obscură urbe romană, lipsită de tradiții locale. Situată pe țărmul Adriaticei, a devenit brusc centrul atenției, odată cu stabilirea aici a capitalei regelui arian ostrogot Theodoric și, bineînțeles, foarte receptivă la felurite influențe externe. Acest fapt i-a atras, în secolele următoare și până astăzi, o notorietate fără precedent, datorată bazilicilor sale decorate cu superbe mozaicuri de inspirație bizantină, cele mai frumoase văzute vreodată în afara Constantinopolului.

Tra i secolii V și VI, Ravenna era un'oscuro città romana, priva di tradizioni locali. Situată sulla riva del Mar Adriatico, e' diventata improvvisamente il centro d'interesse grazie al fatto che fu stabilita qui la capitale del re ariano ostrogota Teodorico (493-526) e, naturalmente, molto ricettiva alle varie influenze esterne. Questo fatto le ha conferito, nei secoli seguenti e fino ad oggi, una notorietà senza precedenti, grazie alle sue basiliche decorate con superbi mosaici di ispirazione bizantina, le piu' belle che si fossero mai viste al di fuori di Costantinopoli.

Așadar, pe la 402, episcopul Ursus a ridicat la Ravenna o impresionantă catedrală cu cinci nave, având doar circulații, fără tribune amenajate, pentru a nu afecta stabilitatea edificiului.

În anul 424, Galla Placidia a revenit aici din surghiunul impus de fratele său, împăratul Honorius, și a ridicat o bazilică cu trei nave, prevăzută cu atrium și nartex. A ridicat-o într-o pomenirea evanghelistului Ioan, salvatorul ei dintr-o furtună pe mare.

Problemele dificile de stabilitate a catedralelor au început să fie rezolvate de arhitecți, prin arcele de descărcare la exteriorul pereților, pe laturile lungi ale construcțiilor. Rolul acestora era inovativ și necunoscut în Orient, dar asemănător cu soluția realizată la bazilica Fecioarelor, *San Simpliciano* de la Milano, ridicată în secolul IV de către Sfântul Ambrozie. Descărcarea sarcinilor prin arcaturi exterioare avea un rol estetic, cât și unul de subliniere a monumentalității edificiului.

Planul bazilical cel mai frecvent utilizat la Ravenna a fost acela al bazilicii cu trei nave, fără nartex, atrium și tribune. Punerea în operă a avut loc mai ales sub guvernarea lui Theodoric, la Catedrala ariană *Santo Spirito*, precum și la *Biserica palatină Sant'Apollinare Nuovo*, denumită astfel, de către episcopul Ioan VII, care a depus aici, în secolul IX, trupul sfântului, spre a-l feri de sarazini.

La città era stata convertita da molto tempo al cristianesimo, intorno al secondo secolo d.c.

Dopodiché, visto che il potere di Roma entra man mano in declino, nell'anno 402 la capitale dell'Impero romano d'Occidente fu stabilita a Ravenna. Conquistata poi da Teodorico diventa, a partire dall'anno 540, parte dell'Impero bizantino, sotto l'imperatore Giustiniano.

Quindi, nel 402, il vescovo Ursus ha costruito a Ravenna un'impressionante cattedrale a cinque navate solo con archi, senza tribune per non mettere a rischio la stabilità dell'edificio.

Nel 424, Galla Placidia è ritornata qui dall'esilio imposto da suo fratello, l'imperatore Onorio, e mentre prende la reggenza a nome del suo nipote minore, costruì una basilica a tre navate, con atrio e nartex. La costruì in onore dell'evangelista Giovanni, il suo salvatore in una tempesta di mare, seguendo il modello delle basiliche viste nella capitale imperiale.

*Gli architetti hanno cominciato a risolvere i problemi difficili di stabilità delle cattedrali con gli archi di scarico all'esterno delle pareti sui lati lunghi degli edifici. Il loro ruolo era innovativo e sconosciuto in Oriente, però simile alla soluzione realizzata nella basilica delle Vergini, *San Simpliciano* di Milano, costruita nel quarto secolo da Sant'Ambrogio. Lo scarico dei pesi con gli archi esterni aveva anche un ruolo estetico, come anche uno di enfatizzare la monumentalità dell'edificio.*

*Il piano delle basiliche più spesso utilizzato a Ravenna fu quello di basilica con tre navate, senza nartex, atrio né balconate. La messa in opera ebbe luogo soprattutto sotto il dominio di Teodorico alla cattedrale ariana *Santo Spirito*, come pure alla chiesa palatina *Sant'Apollinare Nuovo*.*

Questi edifici ecclesiali si differenziano da quelli di Roma, per l'abside pentagonale dell'altare, usata anteriormente nella cattedrale di Ursus e che sembra sia stata apprezzata nella zona adriatica.

*La maggior parte delle decorazioni interne degli edifici di Ravenna è stata realizzata in mosaico, e tanti dei mosaici cristiani datano nel periodo di Teodorico, il quale ha costruito la basilica poi chiamata *Sant'Apollinare Nuovo* dal vescovo Giovanni VII, il quale ha qui deposto, nel nono secolo, il corpo del santo, per proteggerlo dai saraceni.*

Nella parte superiore delle pareti laterali della navata centrale, sopra le arcate, sono state ampiamente rappresentate delle scene che trattano temi sui Miracoli e sulla Passione. Ci sono 13 pannelli figurativi che si alternano con 14 compartimenti decorati in araldico con una conchiglia con sopra una croce tra due colombe.

Nella parte nord viene rappresentato il ciclo dei Miracoli con Gesù imberbe, a partire dalle nozze di Cana a finire con la guarigione dello storpio.

A sud, viene sviluppato il ciclo della Passione di Gesù, a cominciare con L'ultima cena, vicino all'altare, raffigurante la

Aceste edificii ecleziale diferă însă de cele de la Roma, prin absida pentagonală a altarului, folosită anterior la catedrala lui Ursus și care pare să fi fost apreciată în zona Adriaticei. Majoritatea decorațiunilor interioare ale edificiilor din Ravenna au fost lucrate în mozaic. În registrul superior al pereților laterali ai navei centrale, deasupra arcadelor, au fost amplu reprezentate scene, tratând temele *Minunilor* și *Patimilor*. Sunt treisprezece panouri lucrate figurativ, care alternează cu paisprezece compartimente decorate *heraldic* cu o scoică, având deasupra o cruce între doi porumbei.

În partea de nord, este reprezentat ciclul *Minunilor* cu Hristos imberb, începând cu *Nunta din Cana* și terminând cu *Tămăduirea slăbănogului*. La sud, se desfășoară ciclul *Patimilor* Mântuitorului, începând cu *Cina cea de Taină*, lângă altar, figurând *Taina împărțaniei* și terminând cu *Arătarea Mântuitorului Apostolilor Săi* și *Necredința lui Toma*, unde Mântuitorul este înfățișat cu barbă.

Dacă în ciclul *Minunilor* ni se arată un Iisus tânăr, apropiat oamenilor, în scenele *Patimilor*, Hristos este mai experimentat și apare ca biruitor asupra încercărilor și a morții.

Dacă la nord, în capătul dinspre răsărit al registrului inferior, Hristos apare ca Prunc în brațele mamei, vizavi, la sud, este reprezentat matur, așezat pe tronul împărătesc. Se mai observă aici că, în cadrul programului iconografic, din desfășurarea scenelor *Patimilor* lipsește subiectul cumplit al *Răstignirii*, iar *Învierea* urmează imediat după *Drumul Crucii*.

În registrul median al fiecărei părți, apar șaisprezece figuri de prooroci și de patriarhi, care ocupă spațiul dintre ferestre și cele trei compartimente din capete, sub panourile cu scoici din registrul superior, ce formează nișe în care figurile sunt încadrate asemenea statuilor antice. Personajele sunt reprezentate cu un simț al volumului și al spațiului excepțional, în această perioadă, fiind așezate pe soclu tratat în perspectivă, având umbre purtate.

În registrul inferior, la sud, apare în mod privilegiat, în raport cu cel de la nord, însuși Theodoric în compania dregătorilor de la curte, aducând ofrande lui Hristos așezat pe tron.

Simetric, la nord, regina și doamnele din suita sa, se află în procesiune pornind din Classis, pentru a aduce daruri Fecioarei și Pruncului Sfânt. Ulterior, când biserica a trecut la cultul catolic ortodox, sub Iustinian, arhiepiscopul Agnellus a înlocuit imaginile principilor goti eretici și ale suitei lor, cu cele două procesiuni ale martirilor.

Din perioada lui Theodoric ne-a rămas reprezentarea palatului regelui și a portului Classis, precum și Hristos și

comunione e terminando con l'apparizione di Gesu' con gli apostoli e la prova di fede di Tommaso, dove il Salvatore viene raffigurato con la barba.

Se nel ciclo dei miracoli ci viene mostrato un Gesu' giovane, vicino alla gente, nelle scene della Passione Cristo e' più maturo e appare come vincitore sulle prove e sulla morte.

Se a nord, nella parte verso est del registro inferiore, Cristo appare come bambino in braccio alla madre, dirimpetto, a sud, viene rappresentato adulto, seduto sul trono divino.

Si osserva qui, inoltre, che nel quadro del programma iconografico, nello svolgimento delle scene della Passione, manca l'argomento terribile della Crocifissione, e la Resurrezione viene subito dopo la Via Crucis.

Nel registro mediano di ognuna delle parti appaiono 16 figure di profeti e di patriarchi, i quali occupano lo spazio tra le finestre e i tre compartimenti in cima, sotto i pannelli con conchiglie del registro superiore, che formano delle nicchie in cui le figure vengono messe come le statue antiche.

I personaggi vengono rappresentati con un eccezionale senso del volume dello spazio, per quel periodo, seduti sulla base di colonne trattate in prospettiva, con le ombre allungate.

Nel registro inferiore, a sud, appare in modo privilegiato, rispetto a quello a nord, Teodoric in persona in compagnia dei dignitari di corte, che porta offerte a Cristo seduto sul trono.

Simmetricamente, a nord la regina e le sue cortigiane, sono in processione a partire dalla Classe, per portare regali alla Madonna e al Santo Bambino.

Successivamente, quando la chiesa e' passata al culto cattolico ortodosso, sotto Giustiniano, l'arcivescovo Agnellus ha sostituito le immagini dei principi Goti eretici, e la loro corte, con le due processioni dei martiri.

Dai tempi di Teodoric ci e' rimasta la rappresentazione del palazzo del re e del porto Classe, e anche di Cristo e della

Basilica Sant'Apollinare in Classis, Ravenna, Magul Balthazar aducând ofrande scumpe, peretele de nord, sec. al VI-lea, detaliu

Basilica di Sant'Apollinare in Classe, Ravenna. Il mago Baldassarre che porta offerte preziose, parete nord, secolo VI, dettaglio

Basilica Sant'Apollinare in Classe, Ravenna, conca absidei altarului, secolul VI
 Basilica di Sant'Apollinare in Classe, Ravenna, conca dell'abside dell'altare, secolo VI

Fecioara, așezați fiecare pe un tron împărătesc și încadrați de câte patru îngeri fiecare ținând câte o baghetă aurită. Se pare că iconografia procesiunii suveranilor, purtând ofrande aduse lui Dumnezeu, își are sursa de inspirație în capitala Imperiului.

Tradiția locală din Ravenna a temperat hieratismul scenelor cu Hristos și Sfânta Fecioară așezați pe tronuri, introducând la baza registrului, motivul pajiștii de un verde smarald, cu florile albe și purpurii ale raiului. *Cortegiile de martiri* (cca. 560), diferă de mozaicurile mai timpurii ale lui Theodoric, prin stilul și prin culoarea mai blândă a fondurilor de aur. Pentru a vibra lumina radiată de aceste fonduri, artistul a introdus mici cuburi gălbui, trandafirii sau verzui. Unele tessere (cuburi de sticlă colorată) au fost așezate cu pelicula de aur înspre mortar, astfel încât irizarea să se vadă prin întreaga masă a piesei de sticlă.

La sud, sunt reprezentați douăzeci și șase de sfinți, tineri sau bătrâni, cu sau fără barbă, purtând cununa martiriului lor. Aceștia sunt înveșmântați în tunici și mantii albe, cu excepția Sfântului Martin, noul patron al bisericii, așezat în fruntea cortegiului, care a avut dreptul la mantia imperială de purpură, și a Sfântului Laurențiu, drapat într-o tunică aurie. Veșmintele și trupurile par imponderabile.

La nord, apare *cortegiul femeilor*, precedat de trei regi magi care, în tradiția iconografică a epocii, îi aduc lui Hristos vase de metal prețios cu ofrande. Cele douăzeci și două de fecioare martire sunt îmbrăcate la fel de somptuos, ca și patricienele din suita împărătesei. Pe cap poartă diademe cu lungi voaluri albe din cuburi de marmură ce le dau aspect de lână, în contrast cu strălucirea smalțurilor albe cu care s-a redat mătasea tunicilor lungi. Tratarea acestor figuri zvelte de femei, fastuos și senzual împodobite, amintește de lumea Bizanțului. Aici, profanul se supune ritmului sacru al repetării acestor figuri cu atitudini identice, drapate în veșminte similare, despărțite unele de altele prin palmieri. Ritmul plastic este asemănător cu invocațiile litanilor, amintite de prezența numelui înscris deasupra fiecărui personaj.

Mozaicurile creștine ale Ravennei datează din toate cele trei perioade – romană, ostrogotă și bizantină. Ele au fost, de altfel, incluse în patrimoniul cultural universal al umanității.

Astăzi, Ravenna este un oraș plăcut al provinciei Emilia-Romagna, cu străzi medievale, dar și cu magazine rafinate și piețe liniștite.

Madonna, seduti ciascuno su un trono divino, e inquadrati ognuno da quattro angeli che tengono in mano una bacchetta d'oro. Sembra che l'iconografia della processione dei sovrani che portano offerte davanti a Dio abbia la fonte d'ispirazione nella capitale dell'Impero.

La tradizione locale di Ravenna ha temperato la ieraticità delle scene con Cristo e la Santa Vergine seduti sui troni, introducendo alla base del registro il motivo del prato color verde smeraldo, con fiori bianchi e porpora del paradiso.

La Processione dei Martiri (560 ca.) si differenzia dai mosaici di prima di Teodorico per lo stile e per il colore più mite degli sfondi dorati. Per far vibrare la luce radiata da questi sfondi, l'artista ha introdotto tasselli giallini, rosati o verdini. Alcune tessere (cubetti di vetro colorato) sono stati messi con la pellicola dorata al lato della calce, cosicché l'iridescenza si veda attraverso l'intera massa del pezzo di vetro.

A sud vengono rappresentati 26 santi, giovani e vecchi, con o senza barba, che portano la corona del proprio martirio. Questi indossano tuniche e mantelli bianchi, eccetto San Martino, il nuovo patrono della chiesa, seduto davanti alla processione, il quale ha avuto il diritto di indossare il mantello imperiale purpureo, e San Lorenzo in una tunica color oro. Gli abiti e i corpi sembrano imponderabili.

A nord, appare la processione delle donne, preceduta da tre re magi, i quali, nella tradizione iconografica dell'epoca, portano a Cristo vasi di metallo prezioso con offerte. Le 22 vergini martiri sono ugualmente vestite sontuosamente come le patrizie dell'imperatrice. Sulla testa portano diademi con lunghi veli bianchi di tessere di marmo che li fanno sembrare lana, in contrasto con lo splendore degli smalti bianchi coi quali viene rappresentata la seta delle lunghe tuniche. Il modo in cui queste snelle figure di donne sono fastosamente e sensualmente ornate ricorda il mondo di Bisanzio. Qui, il profano segue il ritmo sacro della ripetitivita' di queste figure in atteggiamenti identici, con indosso abiti simili, separate le une dalle altre da palme. Il ritmo plastico e' simile alle invocazioni liturgiche, richiamate dalla presenza del nome scritto sopra ogni personaggio.

I mosaici cristiani di Ravenna datano da tutti questi tre periodi – romano, ostrogoto e bizantino. Sono stati, inoltre, inclusi nel patrimonio culturale universale dell'umanita'.

Oggi, Ravenna e' una bella citta' in Emilia Romagna, con strade medioevali, ma anche con negozi raffinati e piazzette tranquille.

Traduzione Gregorio Pulcher

Muza lui Giovanni Boldini

Pictorul italian Giovanni Boldini s-a născut la Ferrara în 31 decembrie 1842, ca fiu al unui modest pictor și restaurator local. În 1862 se mută la Florența pentru a studia pictura. Frecventează cu asiduitate cercurile artistice mondene, făcând cunoștință cu pictorii realiști florentini ai epocii. Pictează, sub influența acestora, peisaje, dar este apreciat în mod deosebit pentru portretele sale. În 1871 se stabilește la Paris, este prieten cu Degas și cu alți renumiți pictori francezi, devenind cel mai la modă pictor portretist al sfârșitului de secol XIX.

În 1886 realizează un prim portret al lui Giuseppe Verdi, pe care i-l dăruiește acestuia, la Milano, șapte ani mai târziu. Nemulțumit de rezultat, îl reface pe 9 aprilie 1886, în numai 5 ore. Păstrează acest al doilea portret al lui Verdi pentru a-l prezenta la expozițiile universale de la Paris în 1889, Bruxelles în 1897 și la prima Bienală de la Veneția, pentru ca, în cele din urmă, să-l doneze Galeriei de Artă Modernă de la Roma, în 1918. Se stinge din viață la Paris

în 1931, dar rămășițele pământești îi sunt transferate la *Certosa* di Firenze.

Vă veți întreba, poate, de ce ne-a atras acum atenția Boldini și de ce am atacat acest subiect. S-a întâmplat ca tocmai de curând, experții care evaluau operele de artă găsite într-un apartament din Paris, nelocuit și nevizitat de nimeni timp de 70 de ani, să descopere un tablou al lui Giovanni Boldini. Despre această întâmplare extraordinară au scris în ultima vreme importante ziare europene și ne-am gândit că nu este lipsit de interes să-i informăm și pe cititorii noștri asupra acestei descoperiri.

Deși abandonat în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, când proprietara, o persoană cunoscută sub numele de Doamna De Florian, a fugit de ororile războiului, spre Sudul Franței, care i se părea un loc mai sigur (după cum notează „The Independent”), apartamentul, plin de obiecte de artă, a fost găsit intact. Doamna nu s-a mai întors niciodată în acest apartament și nici nu l-a închiriat, astfel că s-a aflat despre

existența lui, numai după decesul acesteia, survenit la vârsta de 91 de ani. Specialiștii aduși pentru evaluarea proprietăților au fost impresionanți în mod deosebit, de un tablou care reprezenta o frumoasă femeie într-o rochie de seară de muselină roz. Tabloul s-a dovedit a fi pictat de Giovanni Boldini și o reprezenta pe bunica Doamnei De Florian, Marthe, o actriță foarte cunoscută în epocă, și muză a lui Boldini.

Marthe De Florian a fost o artistă cu o listă lungă de admiratori, ale căror scrisori de dragoste au fost păstrate de aceasta cu sfințenie, legate cu o panglică. Printre admiratorii săi se număra și cel de-al 72-lea prim-ministru al Franței, George Clemenceau, dar și Boldini însuși, scrie „Daily Mail”.

Portretul nu a fost niciodată expus și nici nu purta semnătura lui Boldini, dar o scrisoare de dragoste din anul 1898 explica originea tabloului. Scrisoarea fusese descoperită de văduva artistului, într-o carte. (G.T.)

Dracula – un mister dezlegat în Italia?

Întrucât istoricii nu au reușit nici până acum să se pună de acord în privința locului în care este înmormântat Vlad Tepeș și, după cât se pare, nici a modului în care și-ar fi găsit sfârșitul acum mai bine de 5 secole (cam prin 1476/77), continuă să circule tot felul de legende pe seama domnitorului român identificat cu sângerosul conte – vampir *Dracula*.

Să-și fi aflat oare acesta odihna la Comana din județul Giurgiu, în mănăstirea de călugări, ctitorită în anul 1461 de însuși Domnitorul sau, după unii cercetători, într-o altă vestită mănăstire – Snagov, de pe insula situată în nordul lacului omonim, și pe malurile căruia se află unul dintre cele mai luxoase cartiere rezidențiale din imediata apropiere a Bucureștiului?!... Sau, după o știre mai nouă, care a înfierbântat recent imaginația și capetele și așa, buimăcite de avalanșa de evenimente, care mai de care mai spectaculoase de pe planetă și mai ales de pe biet, bătrânul nostru

continent, cum că mormântul lui Vlad Tepeș s-ar afla în... Italia. Sau, mai precis, într-o mănăstire din Neapole, în cripta unui nobil local Matteo Ferrillo, după unii ginerele Domnitorului.

Această supoziție a fost lansată de cercetători estonieni, cărora li s-au alăturat și câțiva confracți din Peninsula și circula unele informații potrivit cărora se pare că ei ar fi cerut deja autorităților italiene să deschidă mormântul cu pricina, pentru a verifica ipoteza caracterizată de istoricii români drept hazardată, nerealistă sau chiar o glumă.

Să fie vorba oare de o urzeală a ielelor prinse în jocul lor amețitor?! că, știrea, a făcut mai mare vâlvă în luna iunie, cu noaptea ei de Sânziene, o lună în care dispărea și vocea poetului, cu retorica, atât de familiară întrebare pentru românii de ieri și de azi – *Cum nu vîi tu, Tepeș Doamne...*

(I)

Fermecat de Milano, în com

Au trecut cinci ani.

Între timp am reușit să părăsesc, împreună cu părinții mei, România ceaușistă. Ne-am stabilit în Franța, unde mi-am terminat studiile universitare.

Însă, înainte de a pleca, cum nu eram autorizați să luăm cu noi niciun document scris de mână, am copiat și recopiat de vreo zece ori toate adresele cunoscuților din lumea întreagă și le-am trimis, în plicuri separate, în Occident. Și, pentru mai multă siguranță, le-am învățat

L-am cunoscut pe Aristide Leporani (actor și reputat regizor la RAI în anii '60 – n. red.) pe plaja din Mamaia, într-o vară de demult, printr-o întâmplare pe care am să o povestesc altădată. Am petrecut cam vreo săptămână, înconjurat de colegii mei, ascultând istoriile pasionante povestite de Aristide Leporani. El ne vorbea de arta italiană, de frumusețile țării sale, de lumea teatrului și a filmului, de vedetele pe care le cunoscuse, despre voiajele pe care le făcuse... Pentru noi, închiși în cușca obscură a comunismului, ale cărei gratii visam să le traversăm, descrierile lui erau un adevărat „vânt de libertate”. La sfârșitul vacanței, Aristide Leporani mi-a dăruit o cămașă „Lacoste”, o raritate pe atunci în România, și mi-a dat adresa lui din Milano, spunându-mi că poate ne vom revedea acolo. Ce vis frumos!

chiar și pe dinafară. Așa se face că încă mai cunosc pe de rost nume de străzi din Atena, Caracas, Viena sau Haga, ceea ce i-a uimit de nenumărate ori pe interlocutorii mei, când le spuneam că vin pentru prima oară în orașul lor.

Desigur că am reținut și adresa lui Aristide Leporani din Milano: „via Spallanzani 16”. Iar cămașa „Lacoste”, deși de multă vreme decolorată, am luat-o cu mine și mi-am promis s-o port „până când voi termina înconjurul lumii!” Poate că așa mai avea-o și azi, dacă n-aș fi uitat-o într-un cort, în mijlocul deșertului Sinai, în 1974!

Însă în 1970, fiind în vacanță în Italia, am decis să-l revăd pe Aristide Leporani.

Am telefonat din gara Milano, l-am găsit acasă și imediat m-a invitat la el. Adresa o știam pe dinafară: „via Spallanzani 16”. Însă între timp lucrurile se simplificaseră, pentru că vorbeam curent italiană.

Aristide Leporani locuia într-o casă foarte interesantă. Era un fel de „caravanserai”, care forma un patruleter în

colțul unor străzi perpendiculare, construit în jurul anului 1900 de o familie italiană bogată.

Proprietarul complexului, Paulo Belavita, locuise acolo cu întreaga familie și cu servitorii lor. Totul fusese prevăzut pentru a mulțumi nevoile de autonomie ale familiei: în curtea interioară erau amenajate grajdurile pentru caii pe care proprietarul îi folosea la caleștile cu care se deplasa, o mică grădină permitea să te răcorești în timpul verii, ba chiar și o capelă fusese construită în aceeași curte, pentru satisfacerea nevoilor de reculegere ale celor ce locuiau aici. La parterul casei, pe străzile înconjurătoare, fuseseră amenajate prăvălii, și o parte din ansamblu era menită să fie închiriată pentru a aduce un venit proprietarului.

Aristide Leporani mi-a povestit că el s-a născut în această casă și își trăise aici toată viața, pentru că părinții lui lucrau la proprietarul locului. Acum locuia într-un mic apartament format din două camere și o sală de baie, însă aflat la „piano nobile” - primul etaj al clădirii - cu vederea spre strada Melzo. Apartamentul era decorat cu mult gust: peste tot erau așternute covoare, tablouri pe toți pereții și îmi amintesc, în special, de sculptura reprezentând un Christ răstignit cu o mare puritate a liniilor, căruia Aristide îi săruta picioarele din când în când, exaltând frumusețea lui aproape abstractă.

Imediat, Aristide Leporani mi-a propus să locuiesc la el, lăsându-mi camera lui, pe când el urma să doarmă în salon. Deși foarte jenat, în fond, nu pot spune că eram prieteni intimi, mai ales că el avea de trei ori vârsta mea! – am acceptat, în urma insistențelor sale. Însă mi-a spus: „Știi, Adriane, eu nu știam că vei veni astăzi! (Nu dădusem niciun semn de viață timp de cinci ani!) Eu am azi după-amiază o întâlnire cu niște prieteni în oraș. Dacă vrei, poți veni cu mine.”

„De ce nu?” mi-am spus eu. „E o ocazie de a vorbi italienește cu niște oameni de calitate!” Însă nu-mi puteam închipui la ce nivel înalt vor fi! Întâlnirea avea loc într-un bar din celebra galerie Vittorio Emanuele, în inima orașului Milano, chiar lângă Piazza del Duomo. Nu-mi mai amintesc ce anume se sărbătorea, dar erau acolo adunați vreo 25 sau 30 dintre actorii de film sau teatru și personalul care colabora la programele RAI.

Aristide Leporani mi-a indicat câteva nume de actori care mie, venit de puțini ani din România și trăind într-un oraș de provincie din Franța, nu-mi spuneau mare lucru, de cele mai multe ori. Însă pe doi dintre ei i-am recunoscut imediat: erau Vittorio Gassman, pe care îl admirasem în România în filmul „Il sorpasso” (Depășirea), și Monica Vitti, eroina principală a filmelor lui Antonioni. Tot ce îmi amintesc, este că Monica Vitti era tăcută și destul de retrasă, iar Gassman, vorbăreț și briliant, ca și pe ecran. Mai bine de zece ani mai târziu, urma să-l revăd pe

pania lui Aristide Leporani

Vittorio Gassman pe scenă, la Teatro Sistina din Roma, însă asta e o altă poveste!

Am rămas numai trei sau patru zile la Milano. Însă Aristide Leporani a ținut să-mi arate câteva dintre minunățiile puțin cunoscute ale orașului. Mai ales edificiile, monumentele, decorațiile stil „Liberty”. Pe atunci, la începutul anilor '70, ceea ce francezii numesc „Art nouveau” sau cu dispreț „Art nouille”, iar germanii „Jugendstil”, nu era deloc apreciat. Casele, cartierele construite în acest stil erau, de cele mai multe ori lăsate în paragină, când nu erau demolate pentru a face loc arhitecturii moderne, stil Le Corbusier!

Poate că nu întâmplător Aristide Leporani era pasionat de acest stil, care astăzi atinge, prin obiectele vândute în casele de licitații, prețuri colosale. Pentru că în cartierul în care locuia el, majoritatea caselor, construite la începutul secolului XX, corespundeau acestui stil. Așa am descoperit fațade întregi acoperite de ceramică reprezentând personaje sau motive decorative multicolore, figuri sculptate pe ziduri, balcoane de fier forjat împletit, clanțe și mânere de bronz decorate cu plante sau animale fantastice, uși din lemn de tec și alte esențe exotice, care păreau adevărate decoruri de teatru. Unul din locurile cele mai remarcabile, descoperit datorită lui Aristide Leporani, a fost „Piazza del Liberty”, chiar în apropierea Domului.

Milano a fost bombardat în mod sălbatic în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Într-unul dintre cartierele distruse atunci, se găsea o superbă fațadă „Liberty”, scăpată ca prin minune de la distrugere. Ediliile orașului au avut excelenta idee, rară atunci imediat după război, de a o recupera, de a o instala pe fațada geometrică a unui nou edificiu, chiar dacă dimensiunile noii clădiri depășeau elementul vechi, și de a schimba numele pieței din „Marina d'Italia” în cel mult mai reprezentativ, de „Piazza del Liberty”. Alături a fost construit unul dintre primii zgârie-nori italieni, cu o arhitectură avangardistă pentru acea vreme. Drept care s-a născut un ansamblu

eterogen, dar extrem de original, și „înainte de vreme” pentru epoca lui.

Am descoperit astfel, mulțumită gustului desăvârșit al actorului italian, o latură puțin cunoscută mie pe atunci, cea a artei europene de la începutul secolului XX. Și am regăsit, în adâncul memoriei, amintirea vaselor de sticlă colorată, semnate Gallé, pe care le vândusem în grabă la Consignația înainte de a părăsi România, pentru o sumă ridicolă, care mi-a permis să cumpăr o pereche de pantofi!

Au mai trecut vreo zece ani.

La începutul anilor '80, am petrecut iar câteva zile la Milano. Găsind, în fine, un moment liber, m-am dus în via Spallanzani, să văd dacă prietenul meu mai locuiește acolo. Însă numele lui nu mai apărea pe lista locatarilor.

Am sunat la ușa portăresei și am întrebat dacă dl. Aristide Leporani mai trăiește. Femeia s-a uitat lung la mine și m-a întrebat dacă n-am citit ziarele. Când i-am spus că nu locuiesc la Milano, a vrut să știe dacă nu sunt rudă cu el. După multe insistențe, mi-a mărturisit că Aristide Leporani fusese asasinat, cu câțiva ani înainte, chiar în apartamentul lui. Și am înțeles, după insinuările portăresei, că asasinul ar fi fost un tânăr cu aceleași moravuri ca și bătrânul Aristide.

Uimit și șocat de sfârșitul tragic al acestui personaj pitoresc pe care-l cunoscusem sub un aspect diferit, mi-am promis să încerc să descopăr, dacă se poate, istoria acestui incident sordid.

Adrian Irvin Rozei

Giuseppe Canella,
Strada di Loreto, 1835

Detalii „Liberty” din cartierul
de lângă Porta Venezia

(I)

Incantato da Milano, in com

Sono passati cinque anni.

Nel frattempo sono riuscito a lasciare, assieme ai miei genitori, la Romania di Ceausescu. Ci siamo stabiliti in Francia, dove ho finito gli studi universitari.

Pero', prima di partire, siccome non eravamo autorizzati a portarci dietro alcun documento scritto a mano, ho copiato e ricopiato almeno dieci volte tutti gli indirizzi dei conoscenti di tutto il mondo e li ho spediti, in buste separate, in Occidente. E, per maggior sicurezza, li ho pure

Ho conosciuto Aristide Leporani (attore e stimato regista alla RAI negli anni '60 – n. red.) sulla spiaggia di Mamaia, un lontana estate, per un caso del quale vi racconterò la prossima volta. Ho trascorso una buona settimana, attorniato dai miei colleghi, ascoltando le storie appassionate raccontate da Aristide Leporani. Parlava di arte italiana, delle bellezze della sua terra, del mondo teatrale e cinematografico, delle vedette che conosceva, dei viaggi che aveva fatto... Per noi, chiusi nell'oscura gabbia del comunismo, di cui sognavamo di attraversare le sbarre, le sue descrizioni erano un vero «vento di libertà». Alla fine delle vacanze, Aristide Leporani mi ha regalato una camicia «Lacoste», una rarità per allora in Romania, e mi ha dato il suo indirizzo a Milano, dicendo che ci potevamo rivedere là. Che bel sogno!

imparati a memoria. E per questo che ancor'oggi conosco a memoria il nome di strade di Atene, Caracas, Vienna o L'Aia, cosa che ha sorpreso numerose volte i miei interlocutori, quando gli dicevo che sono lì per la prima volta nella loro città'.

Certamente ho ritenuto anche l'indirizzo di Aristide Leporani a Milano: «via Spallanzani 16». E la camicia «Lacoste», già da tempo scolorita, l'ho portata con me e mi sono ripromesso di portarla «finché non termino il giro del mondo!» Potrei averla ancora oggi, se non l'avessi dimenticata in una tenda, nel mezzo del deserto del Sinai, nel 1974!

Pero' nel 1970, trovandomi in vacanza in Italia, ho deciso di rivedere Aristide Leporani.

Ho telefonato dalla stazione di Milano, l'ho trovato a casa e immediatamente mi ha invitato a casa sua. L'indirizzo lo sapevo a memoria: «via Spallanzani 16». Nel frattempo le cose si erano semplificate perché parlavo correntemente l'italiano.

Aristide Leporani abitava in una casa molto interessante. Era una specie di «caravanserraglio», che formava un quadrilatero all'angolo di una strada perpendicolare, costruito attorno all'anno 1900 da una ricca famiglia italiana.

Il proprietario del complesso, Paulo Belavita (*Paolo Bellavita* n.d.t.), abitava lì con tutta la famiglia e coi loro domestici. Tutto fu predisposto per accontentare i bisogni di autonomia della famiglia: nel cortile interno erano sistemate le stalle dei cavalli che il proprietario usava per il calesse con cui andava in giro, un piccolo giardino permetteva di prendere il fresco d'estate, e chiaramente anche una cappella costruita nello stesso cortile, per soddisfare le necessità di raccoglimento dei residenti. Al piano terra, sulla strada adiacente, erano sistemati dei negozi, e una parte dell'insieme era arrangiata per essere affittata per dare un reddito al proprietario.

Aristide Leporani mi ha raccontato di essere nato in questa casa e che qui vive da tutta la vita, perché i suoi genitori lavoravano per i proprietari del posto. Adesso abitava in un piccolo appartamento formato da due camere e bagno, messo al «piano nobile» – il primo piano dei palazzi – con vista su via Melzo. L'appartamento era decorato con molto gusto: dappertutto erano stesi tappeti, quadri su tutte le pareti e mi ricordo, in particolare, di una scultura di un Cristo crocifisso con una grande purezza di linee, a cui Aristide di quando in quando ne baciava un piede, esaltandone la bellezza quasi astratta.

Immediatamente, Aristide Leporani mi ha proposto di fermarmi da lui, lasciandomi la sua camera, che lui poteva dormire in sala. Benché molto genato, in fondo non eravamo amici intimi, e soprattutto perché lui aveva tre volte la mia età! – ho accettato, dopo molte sue insistenze. E mi disse: «Sai, Adriano, non sapevo che saresti arrivato oggi! (Non mi ero più fatto vivo da cinque anni!). Io questo pomeriggio ho un appuntamento con in centro con degli amici. Se vuoi puoi venire con me.»

«Perché no?» Mi sono detto. «E' un'occasione per parlare italiano con persone di qualità!» E non mi sarei potuto mai immaginare di quale livello erano! L'incontro era in un bar nella famosa Galleria Vittorio Emanuele, nel cuore di Milano, proprio attaccato a Piazza Duomo. Non ricordo cose si festeggiasse, ma s'erano radunate lì 25 o 30 persone tra attori di film o teatro e il personale che collaboravano ai programmi della RAI.

Aristide Leporani mi ha indicato alcuni nomi di attori che a me, venuto da pochi anni dalla Romania e abitando in una cittadina di provincia della Francia, il più delle volte non mi dicevano un granché. Ma due di loro li ho riconosciuti immediatamente: erano Vittorio Gassman, che avevo ammirato in Romania nel film «Il sorpasso», e Monica Vitti, eroina principale dei film di Antonioni. Tutto ciò che ricordo, e' che

Compagnia di Aristide Leporani

Monica Vitti era taciturna e piuttosto introversa, ma Gassman, logorroico e brillante, proprio come sullo schermo. Più di dieci anni più tardi rivedro' Vittorio Gassman sulla scena, al Teatro Sistina a Roma, ma questa e' un'altra storia!

Non sono rimasto che tre o quattro giorni a Milano. Aristide Leporani ha tenuto a farmi vedere alcune delle meraviglie meno conosciute della città. Soprattutto edifici, monumenti, decorazioni stile «liberty». Allora, all'inizio degli anni '70, quello che i francesi chiamavano «Art nouveau» o con disprezzo «Art nouvelle», e i tedeschi «Jugendstil», non era affatto apprezzato. Case, quartieri costruiti in quello stile, erano molte volte lasciati abbandonati, quando non erano demoliti per far posto all'architettura moderna, stile Le Corbusier!

Forse non a caso Aristide Leporani era appassionato di questo stile, che oggi raggiunge, con gli oggetti venduti dalle case d'aste, prezzi colossali. Come nel quartiere dove abitava lui, la maggior parte delle case, costruite all'inizio del XX secolo, corrispondevano a questo stile. Così ho scoperto facciate intere coperte di ceramica che rappresentano personaggi o motivi decorativi multicolori, figure scolpite nelle pareti, balconi di ferro battuto pieno, serrature e maniglie di bronzo decorate con piante o animali fantastici, porte di legni esotici come tec o altri, che sembravano vere decorazioni teatrali. Uno dei posti più notevoli, scoperto una volta da Aristide Leporani, era «Piazza del Liberty», proprio vicino al Duomo.

Milano fu bombardata in modo selvaggio durante la seconda guerra mondiale. In uno dei quartieri allora distrutti, si trovava una superba facciata «Liberty», scampata per miracolo alla distruzione. Gli edili della città hanno avuto un'eccellente idea, rara ai tempi immediatamente dopo la

seconda guerra mondiale, di recuperarla, e di installarla nella facciata geometrica di un nuovo edificio, anche se le dimensioni del nuovo edificio erano maggiori del vecchio elemento, e di cambiare il nome della piazza da «Marinai d'Italia» in quello molto più rappresentativo, di «Piazza del Liberty». A fianco fu costruito uno dei primi grattacieli italiani, con un'architettura avanguardista per quei tempi. Chiaramente e' nato un insieme eterogeneo, ma estremamente originale, e che ha «precorso i tempi» per l'epoca. Ho quindi scoperto, grazie al gusto sviluppato dall'attore italiano, un lato che conoscevo poco, cioè l'arte europea dell'inizio del XX secolo. E ho ritrovato, nel profondo della memoria, il ricordo dei vasi di vetro colorati, firmati Galle', che mettevamo in conto vendita prima di lasciare la Romania, per una somma ridicola, che mi hanno permesso di comprare un paio di scarpe!

Sono passati circa dieci anni.

All'inizio degli anni '80, ho trascorso di nuovo qualche giorno a Milano. Ho trovato, finalmente, un momento libero, e sono andato in via Spallanzani, per vedere se il mio amico abita ancora lì. Ma il suo nome non appariva più nella lista degli inquilini.

Ho suonato alla porta e ho chiesto se il signor Aristide Leporani abitava ancora lì. La signora mi ha guardato a lungo e mi ha chiesto se non avevo letto i giornali. Quando le ho detto che non abito a Milano, ha voluto sapere se non fossi suo parente. Dopo molte insistenze mi ha confessato che Aristide Leporani fu assassinato, qualche anno prima, proprio nel suo appartamento. E ho capito, dalle insinuazioni della portinaia, che l'assassino era un giovane con lo stesso «viziato» del vecchio Aristide.

Sorpreso e scioccato della fine tragica di questo personaggio pittoresco che avevo conosciuto sotto un altro aspetto, mi sono ripromesso di scoprire, se possibile, la storia di questo sordido incidente.

Traduzione Gregorio Pulcher

Decorazioni, dettagli „Liberty” del quartiere vicino a Porta Venezia

Cartoline dal Bel Paese

Anno mirabile il 2014, per il gran numero di celebrazioni italiane che sono ricadute in esso. Di Michelangelo, ne abbiamo scritto nei due numeri precedenti di questa rivista. Dei Carabinieri, orgoglio e vanto della vita civile e militare italiana ne scriviamo in questo numero. Ma non possiamo dimenticare che nel 2014 si sono celebrati anche: i **500 anni dalla morte di Donato Bramante**, grande architetto rinascimentale, progettista e costruttore della basilica di San Pietro. Alla sua morte, come architetto della Fabbrica di San Pietro, gli subentrò – tanto per dire in che tempi si vivesse – Raffaello Sanzio, che morirà nel 1520 e che sarà a sua volta sostituito nell'impresa da Michelangelo Buonarroti.

E come dimenticare che nel 2014 si sono celebrati i **450 anni dalla nascita di Galileo Galilei**? Sul grande scienziato si sa e si è detto tutto: astronomo, matematico, fisico, fondatore del metodo sperimentale nell'ambito delle scienze. Tuttavia non è vero che abbia inventato il cannocchiale (lo aveva fatto un olandese). Egli lo perfezionò soltanto, ma sapeva bene dove puntarlo, e le sue scoperte astronomiche sono lì a testimoniare. Se la sua nascita fu gloriosa, lo fu molto meno la sua morte, cieco, isolato, condannato dalla Chiesa più oscurantista, costretto ad una umiliante abiura delle sue teorie. Dobbiamo doppiamente celebrarlo per questo. E infine, ultimo ma non ultimo, il 2014 ha visto la celebrazione dei **2000 anni dalla morte dell'Imperatore Augusto**, la grande figura storica che fondò l'Impero Romano, ne garantì decenni di prosperità, ingigantì la magnificenza di Roma, e ne rivoluzionò l'organizzazione, le strutture

e l'apparato militare, supremo strumento, quest'ultimo, della grandezza dell'Impero stesso. Tuttavia non dobbiamo dimenticare che i legionari non conquistavano soltanto, ma costruivano: strade e infrastrutture. E quando avanzavano lasciavano dietro di loro «castra», residui di accampamenti, molti dei quali si trasformavano in centri abitati.

Un anno importante dunque, denso di celebrazioni storiche. Ma il nostro legittimo orgoglio deve fermarsi qui: alla storia e alla cultura. Il 2014 è stato l'anno della rimozione della nave Costa Concordia, che dopo più di due anni tristemente trascorsi reclinata su un fianco a poche decine di metri dalle coste dell'Isola del Giglio, è stata raddrizzata, fatta rigalleggiare, e poi trasportata a Genova per essere smantellata. 32 morti, costò la stupida prodezza di uno stupido comandante che volle fare l'esibizionista accostandosi troppo agli scogli dell'isola. Il rigalleggiamento della Concordia e la sua mesta navigazione a Genova – pur se una bell'opera di ingegneria – fa impallidire tutte le nostre celebrazioni. E non basta: durante il 2014 abbiamo perso altre fabbriche storiche italiane, che avevano fatto l'industrializzazione di questo Paese. Altra storia che se ne va, comprata dagli investitori stranieri, e non annoierò il lettore con la citazione dell'elenco dei nomi di questi gloriosi marchi.

E allora, come tutti i gesti consolatori, io celebro questo 2014 con pane e Nutella: l'universale Nutella che, inventata da Pietro Ferrero pasticciere in Alba, centro delle Langhe in Piemonte, dal 30 aprile del 1964 ha fornito con la sua fabbrica Ferrero una crema spalmabile che ha confortato tutte le angosce di milioni di delusi in tutto il mondo, essendo la crema più «spalmata» al mondo. 50 anni fa, con l'immutato barattolo, l'immutata etichetta, l'immutato e inimitabile dolce gusto. Anche questo, almeno, è un anniversario di cui andare orgogliosi.

Antonio RIZZO

Ilustrate din Bel Paese

Anul 2014 este un an de excepție, datorită numărului mare de celebrări italiene. Despre Michelangelo am scris în cele două numere anterioare ale revistei. În acest număr voi scrie despre Carabinieri, care sunt orgoliul și mândria vieții civile și militare italienești. Nu trebuie să uităm însă, că în anul 2014 s-au comemorat, de asemenea: **500 de ani de la moartea lui Donato Bramante**, mare arhitect renescentist, cel care a proiectat și construit biserica Sfântul Petru din Roma. La moartea sa, ca arhitect la Fabbrica Basilicii Sf. Petru (organism însărcinat cu gestionarea și întreținerea Basilicii – n. red.), i-a urmat – o spun doar pentru a înțelege acea perioadă – Rafael Sanzio, care va muri în anul 1520 și care va fi la rândul său înlocuit, pentru continuarea acestei grandioase lucrări, de către Michelangelo Buonarroti.

Și cum am putea să uităm că în anul 2014 s-au sărbătorit **450 de ani de la nașterea lui Galileo Galilei**? Despre marele om de știință s-a spus absolut totul: a fost astronom, matematician, fizician, inventatorul metodei experimentale în domeniul științei. Totuși, nu este adevărat că ar fi inventat telescopul (îl inventase deja un olandez). El doar l-a perfecționat, știind însă foarte bine încotro să-l îndrepte, iar descoperirile sale astronomice sunt mărturia acestui fapt. Dacă nașterea sa a fost glorioasă, mult mai puțin glorioasă i-a fost moartea: era orb, izolat, condamnat de biserica obscurantistă a acelor vremuri, fiind constrâns la o umiltoare renegare a teoriilor sale. Trebuie să-l omagiem de două ori pentru asta. Și în sfârșit, ultima, dar nu și cea din urmă, tot în anul 2014 a avut loc comemorarea a **2000 de ani de la moartea Împăratului Augustus**, mare personalitate istorică, cel care a fondat Imperiul Roman, a asigurat zeci de ani de prosperitate, a sporit strălucirea Romei și a revoluționat organizarea, structurile și aparatul militar, acesta din urmă fiind instrumentul suprem al măreției Imperiului. Nu trebuie să uităm, totuși, că legionarii nu făceau doar cuceriri, ci construiau și drumuri și infrastructuri. Și pe măsură ce avansau, lăseau în urma lor „castru”, tabere, multe dintre acestea transformându-se în centre locuite.

Un an important deci, plin de celebrări istorice. Însă orgoliul nostru legitim trebuie să se oprească aici: la Istorie și la Cultură.

Anul 2014 este anul mutării navei Costa Concordia, care după ce a stat peste doi ani înclinată

pe o parte, la câțiva zeci de metri de coastele insulei Giglio, a fost redresată, readusă pe linia de plutire și apoi transportată la Genova pentru a fi dezmembrată. 32 de morți a fost prețul plătit pentru isprava prostească a unui comandant prost care a vrut să facă pe deșteptul apropiindu-se prea mult de stâncile insulei. Costa Concordia, precum și navigarea sa amară spre Genova – chiar dacă este o lucrare deosebită de inginerie – fac să pălească toate celelalte celebrări ale noastre. Și asta nu e tot: în anul 2014 am pierdut o mulțime de fabrici italienești de tradiție, care au dus la industrializarea țării. Aceasta este o altă parte de istorie pe care o pierdem, o parte cumpărată de investitori străini; dar n-am să-l plictisesc pe cititor prezentând lista cu numele acestor mărci glorioase.

Și atunci, ca un gest de consolare, eu sărbătoresc acest an, 2014, cu pâine și Nutella: Nutella universală inventată de Pietro Ferrero, un patiser din Alba, oraș situat în regiunea Langhe din Piemont; în 30 aprilie 1964 acesta a furnizat, prin fabrica sa Ferrero, o cremă tartinabilă care a eliminat angoasele a milioane de dezamăgiți din întreaga lume, fiind crema cea mai „întinsă pe pâine” din lume. De 50 de ani are același borcan, aceeași etichetă și același gust dulce, inimitabil. Și această aniversare este una de care trebuie să fim mândri.

Traducere Mariana Voicu

Altarul copilăriei mele

Casa părintescă din Gherla a autoarei

La casa di Gherla dei genitori dell'autrice

În casa copilăriei mele, perețele dinspre răsărit al dormitorului familial avea două ferestre. Între ele era o porțiune de zid suficient de lată pentru a se putea fixa pe el icoanele: la mijloc, icoana care înfățișa chipul însângerat și chinuit al lui Isus Christos, așa cum s-a întipărit pe marama Sfintei Veronica, maramă ce i-a fost întinsă de această femeie sfântă când El, în drumul spre Golgota, se prăbușea, pentru a căta oară, sub greutatea imensei cruci, pe care trebuia s-o care pe umerii săi slăbiți de bătăi și cu spatele însângerat de asemenea de biciuirile aplicate de soldații romani ai lui Pilat. În dreapta acestei icoane, era cea a Sfintei Tereza de Lisieux, ținând crucifixul în mână, înconjurat de flori de măcieș, iar în stânga, icoana Sfântului Iosif, ocrotitorul familiei, cu toiagul transformat în floare de crin, simbol al nevinovăției și curățeniei sufletești, care a înflorit în mâna lui Iosif când sfânta Fecioară a intrat în biserică, indi-

cându-i astfel pe cea care îi era menită. Sub icoana centrală, iluminând în permanență Sfântul Chip, ardea o candelă, în primii ani o candelă din sticlă susținută de un braț de bronz, în care se turna ulei parfumat cu mir și ardea un fitil susținut de un suport plutitor din plută și metal. Mai târziu, prin modernizare, a fost înlocuită de un bec cu neon în care „ardea” o cruce.

Pe scrinul dintr-o esență de lemn „blond”, acoperit cu un lucru de mână din batist alb, fin ca o adiere de zefir și brodat cu punct Richelieu, se aflau statuetele Sfintei Fecioare de la Lourdes, din porțelan alb, cu mantie albastră și brâu auriu și a Sfântului Anton de Padova cu pruncul Isus în brațe, Sfântul îmbrăcat în rasa maro a ordinului Franciscan și cu sandale în picioarele goale. La mijloc era o cutie metalică, în care erau rezervele de fitil și o sticluță cu mir.

Acesta era altarul copilăriei mele pe care-l vedeam când mă trezeam în liniștea nopții și-mi

întorceam privirea spre el. Lumina blândă și difuză mă învăluia liniștitoare, iar chipul chinuit al Mântuitorului reflecta o imensă suferință, bunătate și putere de a ierta... În mintea mea de copil și-n sufletul meu pătrundeau atunci o liniște, o pace și o certitudine, care îmi alungau orice temere și readormeam în atmosfera mângâietoare a inocenței acelei vârste, încrezătoare în ocrotirea oferită de Puterea Divină.

Mai târziu am aflat toate noțiunile care defineau credința cea adevărată, suferința, religia, resemnarea, căderile și ridicările din viața de zi cu zi, importanța apartenenței noastre la colectivitatea care-L urmează pe Cel care ne-a spus „Eu sunt calea, adevărul și viața”, Cel ce prin suferință și sacrificiu suprem, cu smerenie și acceptarea necondiționată a voinței Tatălui ceresc, în deplină cunoștință a celor ce urmau să se petreacă, știind că de aceea s-a întrupat și s-a făcut om, a pățimit, s-a răstignit murind pe cruce „cu moartea pe moarte călcând” și „a înviat a treia zi după Scripturi”... și ne-a mântuit pe noi!

E sfântă Calea Crucii și am parcurs-o și noi de-atâtea ori, în săptămânile Marelui Post al Paștilor și al vieții noastre, ne-am rugat și am cântat, căutând să pătrundem înțelesul profund al divinității, al suferinței și al îndurării, al milei nesfârșite și al nevoii de a face ceva, a ajuta, a alina suferința sau cel puțin a putea întinde, ca Sf. Veronica, o maramă pentru a șterge sudoarea, lacrimile și sângele de pe chipul celui suferind.

Emma Maria Moisescu

L'altare di casa mia

Nella mia casa d'infanzia, la parete est della camera da letto della famiglia aveva due finestre. Tra di loro c'era una porzione di parete sufficientemente ampia per poter tenere le icone: nel mezzo, l'icona che rappresentava il volto insanguinato e tormentato di Gesù Cristo, come impresso sul velo di Santa Veronica, velo che fu adagiato da questa santa donna quando Egli, sulla via del Calvario, crollava, per l'ennesima volta, sotto il peso dell'enorme croce, che ha dovuto caricarsi sulle sue spalle indebolite dai colpi e con la schiena insanguinata anche dalle frustate portate dai soldati romani di Pilato. A destra di questa icona, c'era quella di Santa Teresa di Lisieux, che tiene il crocifisso in mano, circondata da fiori di rosa, e a sinistra, l'icona di San Giuseppe, patrono della famiglia, col bastone trasformato in fiori di giglio, simbolo d'innocenza e di purezza d'animo, che fiorì nelle mani di Giuseppe quando la Beata Vergine entrò in chiesa, indicando così quello per cui era stata destinata. Sotto l'icona centrale, illuminando continuamente il Volto Santo, ardeva una lampada, nei primi anni era una lampada di vetro sostenuta da un braccio di bronzo, in cui si versava olio profumato di mirra e bruciava uno stoppino sostenuto da un supporto di sughero e metallo galleggiante. Più tardi, con la modernizzazione, è stato sostituito da una lampadina al neon in cui «bruciava» una croce.

Sulla cassettera di legno di essenza «bionda», coperta con un

telo fatto a mano in batista bianco, fine come una brezza di zefiro, e ricamato a punto Richelieu, ci stavano le statue della Madonna di Lourdes, in porcellana bianca, col mantello blu e la cintura d'oro, e quella di Sant'Antonio da Padova con il Bambin Gesù in braccio, Santo che indossa il saio marrone dell'ordine francescano e coi sandali a piedi nudi. Nel mezzo c'era una scatola di metallo, in cui c'erano le riserve degli stoppini e una bottiglia di mirra.

Questo era l'altare della mia infanzia che vedevo quando mi svegliai nel silenzio della notte e mi rivolgevo verso di lui. La luce morbida e diffusa mi avvolgeva di tranquillità, e il volto tormentato del Salvatore rifletteva un'immensa sofferenza, bontà e forza di perdono... Nella mia mente di bambina anche nella mia anima penetrava allora una tranquillità, una pace e una fede, che mi scacciava ogni paura e mi riaddormentavo nell'atmosfera confortante dell'innocenza di quell'età, confidando nella protezione offerta dal Potere Divino.

Più tardi ho imparato tutti i concetti che definivano la vera fede, la sofferenza, la religione, la rassegnazione, le cadute e il risollevarsi della vita quotidiana, l'importanza di appartenere alla nostra comunità che segue Colui che ci ha detto «Io sono la via, la verità e la vita», Colui che attraverso la sofferenza e il sacrificio supremo, con umiltà e con l'accettazione incondizionata della volontà del Padre celeste, in piena conoscenza di ciò che doveva accadere, sapendo che per

quello si era incarnato e si è fatto uomo, ha sofferto, fu crocifisso, morì sulla croce «calpestando la morte con la morte» e «risuscitato il terzo giorno secondo le Scritture» ... ed Egli ci ha salvati!

E' santa la Via Crucis e l'abbiamo percorsa anche noi molte volte nelle settimane di Quaresima e nella nostra vita, abbiamo pregato e cantato, cercando di penetrare il significato più profondo della divinità, della sofferenza e della misericordia, dell'infinita pietà e della necessità di fare qualcosa, per aiutare, per alleviare la sofferenza o per lo meno per poter allungare, come Santa Veronica, un velo per asciugare il sudore, le lacrime e il sangue sul volto di colui che soffre.

Traduzione Gregorio Pulcher

Familia autoarei (în dreapta tatălui, Emma – copil)
La famiglia dell'autrice
(a destra del padre, Emma – bambina)

Tabăra de vară a RO.AS.IT.

EUROPOLIS 2014

Denumirea Europolis ne duce cu gândul la romanul omonim al scriitorului marinar Jean Bart (pe numele său adevărat Eugeniu P. Botez) în care acțiunea se desfășoară în fascinantul oraș Sulina. Orașul port

Între 1–11 septembrie, Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a organizat, la Tulcea, o tabără etnică interculturală cu scop educativ pentru copii și tineri, sugestiv intitulată EUROPOLIS 2014.

care l-am inclus în programul nostru, completând în final, lista excursiilor organizate. O plimbare cu vaporul spre Sulina a oferit tuturor bucuria de a pluti aproape patru ore pe apele fluviului, până aproape de vărsarea lui în mare, dar și de a admira minunatele priveliști de pe malurile bătrânului Danubiu.

Datorită reușitei proiectelor similare din anii anteriori, și în acest an, tabăra a primit un important sprijin financiar din partea Guvernului României, prin Departamentul pentru Relații Interetnice.

Cei 53 de participanți, veniți din diferite localități din țară: București, Râmnicu Vâlcea, Brezoi, Pitești, Bacău, Iași, Suceava, comuna Greci, au avut posibilitatea să petreacă într-un mod plăcut, într-un minunat cadru natural, sfârșitul acestei vacanțe de vară.

Pentru al treilea an consecutiv locul ales pentru desfășurarea taberei de vară a fost Complexul EUROPOLIS din Tulcea, unde gazdă primitoare și generoasă a fost și de această dată, patronul acestui loc mirific, dl. Victor Iancu, având și domnia sa ascendență italiană, pe linie maternă.

Programul celor zece zile de tabără, care a inclus activități cu teme educative și instructive neconvenționale, i-a ținut în priză pe participanți din prima până în ultima zi. Excursiile, drumețiile, vizitele la muzeele și monumentele istorice din zonă au fost completate de lecțiile de dans tradițional italian și de diverse alte activități distractive: concursuri, jocuri interactive, jocuri sportive.

Însă noutatea programului a constat în predarea unor lecții de cultură și limbă italiană. Cel care a avut amabilitatea să predea copiilor, a fost profesorul Antonio Rizzo. A fost o bună ocazie pentru tinerii participanți să afle multe lucruri despre Italia, să exerseze limba italiană în direct, prin intermediul unui italian get beget.

Responsabili cu supravegherea, instruirea, dar și cu voia bună a participanților au fost specialiști și cadre didactice cu experiență între care: coregraful Petre Șuşu, instructor al Ansamblului „Di nuovo insieme”, profesoara Claudia Ruiu de la Liceul Teoretic „Dante Aligheri”, instructor Florentina Caragea și inv. Octavian Buttolo.

Avem convingerea că, și de această dată, Tabăra EUROPOLIS 2014 a fost o bună ocazie pentru ca participanții să se cunoască, să lege prietenii trainice, să afle lucruri noi, utile, sporindu-și și mai mult bagajul intelectual și motric, într-o atmosferă de voieșie și o bine venită relaxare.

Și chiar dacă tabăra s-a adresat, în primul rând, copiilor și tinerilor din familiile de etnici italieni, cei care au răspuns propunerii lansate de organizatori, încă de la începutul anului, au fost și din rândul membrilor simpatizanți, participanți activi la viața comunității, și apoi copii care frecventează cursurile organizate de asociație și au dorit și doresc în continuare să se familiarizeze cu tradițiile și obiceiurile etniei noastre.

de la gurile Dunării, important centru comercial, celebru altădată prin poziția sa strategică, în care se întâlneau toate națiile pământului. Un oraș cosmopolit în care și astăzi locuiesc alături de români diverse seminții: greci, turci, tătari, lipoveni, ucraineni, ruși, dar și italieni, care trăiesc într-o perfectă armonie.

Și chiar dacă acum orașul a pierdut mult din gloria de altădată, el continuă să fascineze, motiv pentru

Lettera di Carmen Pittini

Spett.le
Siamo di Nuovo Insieme
Piata Valter Maracineau 1-3 Intrarea 2, Etaj 3
BUCURESTI (Romania)

Lecco 17 luglio 2014

Egredi Signori,
Cerco Ala Movileanu, la vedova di Titus Pittini, che penso abiti a
Vulcan.

Mi presento: sono Carmen Pittini nata a Gemona del Friuli il
24/10/1942, mio padre si chiamava Pietro e suo padre si chiamava
Giuseppe, questo mio nonno Giuseppe era figlio di Pietro Lorenzo che
era il fratello di Pietro Pittini, il bisnonno di Titus.

Io da anni lavoro alla ricerca degli antenati Pittini e sono orgogliosa di
dire che sono arrivata al 1520. Pochi mesi fa per caso, sono stata
contattata da un gruppo genealogico di Gemona che fanno ricerche
sulle famiglie di GODO la parte di Gemona dove vivevano i Pittini ed
abbiamo trovato che la mia ricerca era giusta, così ho fornito loro delle
informazioni che non avevano e loro mi hanno dato altre informazioni
sui Pittini che io non avevo. Da loro ho conosciuto così la triste storia di
Tito, pubblicata su "Siamo di nuovo insieme". Parlando con mie cugine
ho scoperto che Tito, o altri, avevano contattato una mia zia, moglie
di uno zio Pittini, e anche un'altra zia a Roma. Per strani motivi
nessuno ha dato una risposta. Era Tito che cercava i cugini? Penso che
Ala si senta abbandonata da noi e magari abbia bisogno di aiuto adesso
che Tito è morto, mi piacerebbe mettermi in contatto con questa mia
lontana parente. Vorrei dirle che non deve sentirsi sola, ci sono Pittini
che potrebbero, se non altro, darle affetto e ogni tanto sentirsi per
esserle vicini.

Ho provato a contattarvi all'indirizzo di Siamo di Nuovo Insieme al
"roasit" ma non sono riuscita a trasmettere il mio e-mail. Ho chiesto
aiuto ad un Pope rumeno che ha la chiesa vicino a casa mia ma non ho
ottenuto niente. Ho contattato il Consolato Rumeno a Milano e il
Console molto gentilmente ha detto che avrebbe provato a cercare Ala.
Mi ha detto che effettivamente lei c'era e, dopo che gli avevo
raccontato la triste storia dei Pittini in Romania, il Console ha detto
che avrebbe provato ad aiutarmi ma che la migliore soluzione era di
contattare voi. E io non riesco a contattarvi.

La sorte è molto strana, Pietro Pittini, bisnonno di Tito, è andato in
Romania a costruire case, mio padre Pietro Pittini, pro-nipote del
bisnonno di Tito, è andato in Australia a costruire case. Io sono
ritornata in Italia, miei fratelli sono ancora in Australia. Abito a
23900 Lecco (sul Lago di Como), in via Giotto, 2. Il mio indirizzo
e-mail è pittinic@hotmail.com.it.

Spero di avere una vostra risposta. Io non parlo rumeno, parlo italiano,
inglese e furlan ma penso che potremo intenderci. Mando un abbraccio
ad Ala e a voi tanti ringraziamenti per il vostro prezioso aiuto.

Cu câțiva ani în urmă, publicam în
numărul 14-15 al revistei, prin
bunăvoința doamnei Ala Movileanu,
câteva file din jurnalul neterminat al lui
Titus Pittini, sfârșit din viață înainte de
a pune pe hârtie întreaga istorie a
familiei sale și a celorlalți numeroși
italieni stabiliți pe Valea Jiului în jurul
anului 1870. Pietro Pittini, străbunicul
lui Titus, provenit din Gemona del Friuli,
Udine, se stabilise cu întreaga sa familie
în comuna Vulcan (azi municipiul
Vulcan) pentru a construi, alături de
conationalii săi, case cu un confort minim
pentru cei ce urmau să devină mineri în
zonă. Întâmplarea a făcut ca articolul să fie
descoperit, de abia anul acesta, de rudele
lui Titus Pittini rămase în Italia. Profund
mișcată de cele citite, doamna Carmen
Pittini ne-a trimis scrisoarea pe care o
publicăm alături. Menționăm că scrisoarea
a fost remisă și d-nei Ala Movileanu,
potrivit dorinței autoarei.

ProEtnica 2014:

„Di nuovo insieme” i-a invitat pe spectatori la dans

Perimetrul dintre vechile ziduri ale cetății medievale s-a transformat într-un veritabil forum al dialogului intercultural discutându-se despre trecut, prezent și viitor. Reprezențianții minorităților naționale au pus în scenă nu mai puțin de treizeci de manifestări artistice și au expus

„Di nuovo insieme”, care a susținut două reprezentații, în primele două zile ale festivalului. Dacă în cea dintâi seară părea că ploaia va strica totul, nu a fost așa, ci chiar a adus noroc, întrucât spectatorii nu au lipsit și s-au bucurat din plin de muzica și dansurile italienești. În cel de-al doilea spectacol, artiștii coordonați de profesorul coregraf Petre Șușu, vechi colaborator al RO.AS.IT., au interacționat cu spectatorii, pe care „i-au dansat” pe ritmuri italiene și i-au învățat totodată pași de dans specifici. Piața Cetății din Sighișoara a fost „invadată” de o explozie de muzică și dans. Suplimentar față de program, dansatorii au fost solicitați să execute și o suită de dansuri tradiționale românești și astfel spectatorii au putut să vadă pe scena de la Sighișoara artiști în costume tradiționale italienești, dar și românești. În acest mod, am arătat că ducem înainte, deopotrivă, tradițiile celor două patrii: cea de origine și cea de adopție, Italia și România.

Vizitatorii cetății din Sighișoara au putut să vadă și să înțeleagă tradițiile și cultura italiană și la standul RO.AS.IT., unde au găsit cărți, ziare, reviste, CD-uri și alte materiale de promovare a identității minorității

italiene istorice din România. Cei care au trecut pe la stand s-au arătat interesați în special de istoria comunității italienilor din România, dar în același timp au venit cu impresii și laude la adresa italienilor care au contribuit la dezvoltarea României.

La ProEtnica 2014 au mai participat reprezentanți ai următoarelor organizații ale minorităților naționale din România: Partida Romilor „ProEuropa”, Uniunea Croaților, Uniunea Democrată a Maghiarilor, Asociația Macedonenilor, Asociația Liga Albanezilor – ALAR, Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor, Federația Comunităților Evreiești – Cultul Mozaic, Comunitatea Rușilor Lipoveni, Forumul Democrat al Germanilor, Uniunea Ucrainenilor din România, Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani, Uniunea Bulgară din Banat – România, Uniunea Democrată Turcă, Uniunea Polonezilor, Uniunea Culturală a Rutenilor, Uniunea Elenă, Uniunea Armenilor, Uniunea Sârbilor.

Domnul Carol König, consilier în Ministerul Culturii, a apreciat, în deschiderea manifestării, că instituția din care face parte consideră acest eveniment drept unul dintre cele mai importante, privind activitatea de promovare, păstrare, conservare și dezvoltare a culturii minorităților naționale.

Florentina Caragea

Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT.

a participat și în acest an la Festivalul Intercultural ProEtnica de la Sighișoara, desfășurat în perioada 21-24 august.

A fost cea de-a 12-a ediție a festivalului organizat de Centrul Educațional Interetnic pentru Tineret, în colaborare cu Municipiul Sighișoara și finanțat de Ministerul Culturii și Departamentul pentru Relații Interetnice al Guvernului României.

materiale reprezentative la standurile de prezentare pentru a arăta vizitatorilor bogăția fiecărei etnii. Potrivit organizatorilor, manifestările artistice, care au reunit 800 de participanți, au fost urmărite de aproximativ 15.000 de spectatori.

La acest remarcabil eveniment, RO.AS.IT. a fost reprezentată de ansamblul de dansuri tradiționale

Ansamblul de dansuri tradiționale Di nuovo insieme

Cum se prepară tiramisu italian (rețeta originală)

Tiramisu este desertul italian pe care-l găsim în toate meniurile restaurantelor din întreaga lume.

Ingrediente:

- brânză mascarpone
- pișcoturi
- ouă
- cafea aromată și de bună calitate
- zahăr
- amaretto

Mod de preparare:

1. Se bat spumă 3 albușuri, cu tot atâtea linguri cu zahăr.
 2. Separat, se freacă 6 gălbenușuri cu 3 linguri de zahăr, până se obține o cremă deschisă la culoare, iar zahărul s-a topit.
 3. Se adaugă brânza mascarpone și 2 linguri cu amaretto și, la final, se încorporează, cu mișcări de sus în jos, spuma de albușuri.
 4. Se înmoaie pișcoturile în cafeaua proaspăt preparată (și răcită) și se așează pe fundul unei tăvi.
 5. Se toarnă deasupra jumătate din crema de tiramisu și se pune deasupra un alt rând de pișcoturi înmuiate în cafea.
 6. Se acoperă cu restul de cremă și se pudrează cu cacao.
- Prăjitura se acoperă cu o folie alimentară și se dă la rece pentru 4-6 ore. (Sursa: eCuisine.ro)

Tabără sub semnul multiculturalității, la Costinești

Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a luat parte la cel de-al patrulea modul al Școlii de vară 2014, organizat de Ministerul Tineretului și Sportului la Costinești, în intervalul 19-26 august. După taberele cu teme „Asociațivitate și voluntariat”, „Sănătate, sport și recreere” și „Finanțări europene”, a venit rândul reprezentanților minorităților naționale să se reunească, într-o atmosferă relaxată, pentru a-și prezenta tradițiile și obiceiurile, dar și pentru a discuta pe marginea unui subiect foarte important: prejudecățile referitoare la minorități și combaterea acestora. La masa rotundă pe tema menționată au participat și reprezentanți ai Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, care au căutat soluții, împreună cu tinerii, pentru eliminarea obstacolelor din calea bunei conviețuirii între etnicii minoritari și populația majoritară. „A fost o discuție foarte interesantă, iar acțiunile la care am participat în cadrul școlii de vară au avut menirea să îi apropie și mai mult pe reprezentanții diferitelor etnii. Ne-am împrietenit imediat și sunt convins că vom ține legătura și pe viitor”, a spus Alin Mezaroba, reprezentantul RO.AS.IT. La această tabără a multiculturalității au fost reprezentate zece minorități etnice din țară, și anume: minoritatea albanezilor, a armenilor, evreilor, italienilor, rușilor-lipoveni, rutenilor, ucrainenilor, sârbilor, croaților și rromilor. (Victor Partan)

Vizita voluntarilor italieni

În ultimele zile ale lunii august, Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a primit vizita unui grup de voluntari italieni din Nicotera, Calabria, veniți în țara noastră pentru o documentare privind tradițiile italienilor din România. Din grup au făcut parte domnii: Carmelo Lebriano, Giuseppe Calzona, Domenico Corgliano, Schimco Dantonio, Michele Marciafave și Antonio Gurzzi, însoțiți fiind în această călătorie de dl. Dorel Georgescu, aparținător al Comunității italienilor din Târgoviște, membru al RO.AS.IT. Vizita a inclus, cum era și firesc, o discuție tematică la asociația noastră. Oaspeților li s-a prezentat, de asemenea, expoziția „De la emigrare la integrare”, care prezintă istoria în imagini a Comunității istorice a italienilor de la noi. Grupul italian a apreciat, în mod deosebit expoziția prezentată, considerând-o oglindă vie, documentată, a unei istorii zbuicimate. Gazde amabile și competente le-au fost dna Ioana Grosaru, președinta RO.AS.IT., Gabriela Tarabega, directoarea revistei SIAMO DI NUOVO INSIEME, și Olimpia Coroamă, redactor.

ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA **RO.AS.IT.** STR. LIPSCANI NR. 19, etaj 1, 030031 BUCUREȘTI

TEL./FAX: 021 313 3064

WWW.ROASIT.RO